

Komparativna analiza istraživanja u okruzima Zaječar i Vidin

Beograd, decembar 2022

RESEARCH STUDIO

Ovaj projekat sufinansira Evropska unija kroz Interreg-IPA Program prekogranične saradnje
Bugarska-Srbija

SADRŽAJ

Opis metodologije istraživanja	3
Istraživački uzorak: okrug Zaječar	4
Istraživački uzorak: okrug Vidin	5
Kratak opis Zaječarskog i Vidin okruga	6
Primenjeni istraživački instrumenti	7
Upitnik - Okrug Zaječar (srpski jezik).....	8
Upitnik – Okrug Vidin (bugarski jezik).....	11
Istraživački rezultati	14
Opšta pitanja – dodatne informacije o uzorku	14
Životna sredina - aspekti koji najviše pogađaju građane	15
Otpad - razvrstavanje otpada	16
Kvalitet vazduha	19
Kvalitet površinskih voda	30
Demografski podaci – okrug Zaječar	41
Demografski podaci – okrug Vidin	42
Stavovi stručne javnosti.....	43
Zaključci i preporuke	44

Opis metodologije istraživanja

Istraživanje stavova opšte populacije i stručne javnosti u okviru prekograničnog projekta "Green step forward", koji sufinansira Evropska unija kroz Interreg-IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija, obuhvatilo je područje Zaječarskog okruga u Srbiji, kao i područje Vidin okruga u Bugarskoj.

Istraživanje je sprovedeno primenom kvantitativne istraživačke metodologije. Podaci su prikupljeni tehnikom face-to-face intervjeta, na ukupnom uzorku od 2000 ispitanika; 1000 ispitanika Zaječar okruga i 1000 ispitanika Vidin disktrikta.

Za sprovođenje istraživanja bila su zadužena ukupno četiri terenska istraživača, po dva u svakom od navedenih okruga.

U skladu sa specifičnim smernicama (kvotama), koristeći face-to-face tehniku i „postupak slučajnjog hoda“, terenski istraživači su upućivani na centralne, prometne lokacije na kojima su obavljali intervjuje. Aktivnost istraživača polazila je od identifikovanja i selektovanja zainteresovanog i adekvatnog pojedinačnog ispitanika za obavljanje intervjeta; zatim čitaju naglas pitanja i opseg mogućih (ponuđenih, kodiranih) odgovora. Podaci su beleženi neporednim upisivanjem na upitnik na papiru.

Po završetku terenskog ispitivanja odgovori su uneti u predhodno programiranu elektronsku bazu podataka, za svaki upitnik pojedinačno.

Sledeći korak istraživačkog procesa predstavljale su aktivnosti obrade i analize podataka – od statističkih protokola, do logičke i sadržinske analize stavova ispitanika uključenih u istraživački uzorak, dubinske analize i interpretacije rezultata, a zatim i komparativne analize nalaza dobijenih u dva okruga.

Izveštaj je pripremljen na osnovu svih gore pomenutih istraživačkih aktivnosti i predstavlja završni istraživački dokument sa svim relevantnim informacijama u vezi sa realizovanim projektom.

Istraživački uzorak: okrug Zaječar

U okviru Zaječarskog okruga istraživanjem su bile obuhvaćeni sledeće opštine:

Zaječar, Knjaževac, Sokobanja i Boljevac.

U okviru uzorka, sa 10% su uključeni predstavnici stručne javnosti i to:

- **Predstavnici lokalnih institucija**, članovi opštinskih veća zaduženi za pitanje ekologije
- **Predstavnici nevladinih organizacija**, sa značajnim uticajem na lokalnu sredinu, izraženom aktivnošću i, gde god je to bilo moguće, orijentacijom na ekološka pitanja; intervjuji su obavljeni sa osobama na najvišim funkcijama u organizacijama
- **Predstavnici kulturnih organizacija**, na primer muzeja, pozorišta, kulturnih centara; intervjuisane su osobe na najvišim funkcijama u pomenutim ustanovama kulture
- **Predstavnici obrazovnih institucija**, direktori osnovnih i srednjih škola

Opšta populacija obuhvaćena je sa preostalih 90% uzorka. Muškarci i žene, uzrasta od 18 do 65+ godina, odabrani su metodom slučajnog uzorka na osnovu precizno unapred definisanih kvota kako bi se obezbedila reprezentativnost.

Istraživački uzorak koji se odnosi na opštu populaciju uključivao je segmentaciju još po jednom parametru: 75% su činili stanovnici urbanih sredina, a 25% žitelji ruralnih sredina. Vodili smo računa da se i na ovoj dimenziji maksimalno ispoštuju demografske kvote (grad; pol; uzrast).

Tabelarni prikaz uzorka po kvotama okrug Zaječar

grad/godine	18-29		30-39		40-49		50-59		60 +		Stručna javnost	Ukupno
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž		
Zaječar	43	44	45	45	45	45	46	46	44	45	50	498
Knjaževac	22	22	23	23	23	24	25	24	23	24	26	259
Sokobanja	11	11	12	12	12	12	13	14	12	12	13	134
Boljevac	9	8	10	10	10	10	11	11	9	10	11	109
Ukupno	85	85	90	90	90	91	95	95	88	91	100	1000

Istraživački uzorak: okrug Vidin

U okviru Vidin disktrikta istraživanjem su obuhvaćene sledeće opštine:

Vidin, Belogradčik, Bojnica, Bregovo, Gramada, Dimovo, Kula, Makreš, Novo selo, Ružinci i Čuprene.

Kod Vidin okruga, 15% ukupnog istraživačkog uzorka činili su predstavnici stručne javnosti i to:

- **Predstavnici lokalnih institucija**, članovi opštinskih veća zaduženi za pitanje ekologije
- **Predstavnici nevladinih organizacija**, sa značajnim uticajem na lokalnu sredinu, izraženom aktivnošću i, gde god je to bilo moguće, orientacijom na ekološka pitanja; intervjuji su obavljeni sa osobama na najvišim funkcijama u organizacijama
- **Predstavnici kulturnih organizacija**, na primer muzeja, pozorišta, kulturnih centara; intervjuisane su osobe na najvišim funkcijama u pomenutim ustanovama kulture
- **Predstavnici obrazovnih institucija**, direktori osnovnih i srednjih škola
-

Preostalih 85% uzorka uključivalo je opštu populaciju, muškarce i žene uzrasta od 18 do 65+ godina. Izabrani su primenom metode slučajnog uzorkovanja, na osnovu predhodno određenih kvota, u cilju obezbeđivanja reprezentativnosti uzorka.

U okviru dela uzorka koji se odnosi na opštu populaciju, stanovništvo urbanih sredina bilo je zastupljeno sa 75%, dok je stanovništvo ruralnih sredina uključivalo 25% učesnika istraživanja. U oba navedena segmenta opšte populacije ispoštovane su kvote koje se odnose na uključene gradove, pol i uzrast.

Tabelarni prikaz uzorka po kvotama Vidin okrug

grad/godine	18-29		30-39		40-49		50-59		60 +		Stručna javnost	Ukupno
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž		
Belogradchik	3	4	6	6	4	7	3	6	2	6	20	67
Boynitsa	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	11
Bregovo	4	4	6	6	4	5	5	8	5	4	2	53
Vidin	45	30	41	39	74	88	62	86	27	35	106	633
Gramada	1	1	1	2	2	3	3	1	2	2	2	20
Dimovo	6	6	6	7	6	8	8	4	6	5	4	66
Kula	4	4	4	5	4	4	3	5	4	3	3	43
Makresh	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	16
Novo selo	3	2	4	2	3	3	3	4	2	2	2	30
Ruzhintsi	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	42
Čuprene	2	0	2	3	0	2	1	4	1	0	5	20
Ukupno	72	57	76	75	104	127	94	125	56	92	152	1001

Kratak opis Zaječarskog i Vidin okruga

Vidin okrug

Okrug Vidin se nalazi na severozapadu Bugarske i čine ga opštine Vidin, Belogradčik, Bojnica, Bregovo, Gramada, Dimovo, Kula, Makreš, Novo selo, Ružinci i Čuprene. Region ima ukupno 84.865 stanovnika.

Iako se opisuje kao slabije razvijeni region, odlikuje ga očuvan prirodni potencijal, upravo zbog nedostatka velikih preduzeća.

Vodni resursi u regionu potiču iz podzemnih i površinskih voda. Reke Timok i Dunav su prirodne granice između Bugarske i Srbije, kao i Bugarske i Rumunije sa druge strane. Najveći basen je jezero Rabiša, koje se nalazi na zapadnom delu Fore pored pećine „Magura“.

Zaštićeno područje u ovom regionu je rezervat biosfere „Čuprene“ koji se nalazi u zapadnom delu Balkanskih planina, na granici sa Republikom Srbijom. Proglašen je zaštićenim područjem 1973. godine u cilju zaštite jedine kompaktne, prirodne, vekovima stare šume smrče, ali i izuzetno obilne faune, sačinjene od ptica, vodozemaca, malih i velikih sisari. Čuprene je jedan od bugarskih reprezentativnih rezervata koji stručnjaci UNESCO-a vrlo visoko cene.

U cilju zaštite bogatog biodiverziteta i glavnih prirodnih lokaliteta u regionu Vidin proglašeno je 17 zaštićenih područja, uključujući „Pećinu Magura“, „Belogradčičke stene“ i 21 zaštićeno područje Nacionalne ekološke mreže „Natura 2000“.

Rasprostranjenost zemljišta u regionu povezana je sa njegovim fizičko-geografskim karakteristikama, ali je osnovni problem za kvalitet zemljišta zagađenje građevinskim i kućnim otpadom u blizini naseljenih mesta.

Od septembra 2015. godine, otpad iz domaćinstava u Vidinskom regionu se odlaže na regionalnu deponiju za neopasan otpad. Objekat opslužuje svih jedanaest opština u okruženju i deponija ima kapacitet od 516.000 tona i 20 godina efektivnog radnog veka. Nova regionalna deponija je deo ukupnog sistema upravljanja otpadom u regionu Vidina. Realizacijom projekta predviđeno je odlaganje na ekološki prihvatljiv način, kompostiranje biorazgradivog otpada, tretman građevinskog otpada i ispunjenje obaveze zatvaranja tzv. starih deponija u opštinama.

Zaječar okrug

Okrug Zaječar se nalazi na jugoistoku Srbije i čine ga opštine Zaječar, Knjaževac, Sokobanja i Boljevac. Region ima ukupno 120.756 stanovnika.

Ova teritorija se shvata kao nerazvijeni region republike Srbije.

Zaječarski okrug je deo Timočke krajine koja se odlikuje bogatstvom i raznovrsnošću prirodnih resursa. Izdvajaju se sledeće geomorfološke celine: planinski i brdski tereni, koji uokviruju područje okruga sa jugoistočne, zapadne i južne strane (visokoplaninski masiv Stare planine sa srednjeplaninskim okruženjem i ostalim planinama srednjih visina - Kučaj, Deli Jovan, Rtanj, Tupižnica, Ozren i dr.); markantne rečne doline Belog, Crnog i Velikog Timoka i Sokobanjske Moravice u kojima se kompozitno smenjuju klisure i kotline.

Zaštićena područja su u ovom regonu su: park prirode "Stara planina", spomenik prirode "Ripaljka", predeo izvanrednih karakteristika "Lepterija-Sokograd", spomenik prirode "Bogovinska pećina", strogi rezervat prirode "Mala Jasenova glava" i predeo izvanrednih karakteristika "Romuliana-Gamzigrad".

Park prirode Stara planina je prostor posebnih prirodnih i turističkih vrednosti od nacionalnog značaja.

Zavičajnu vegetaciju uglavnom čine listopadne šume, koje su rasprostranjene pre svega u podnožju Deli Jovana, Tupižnice i Stare planine.

Zaječarski okrug ima heterogene karakteristike u agroekološkom i socioekonomskom pogledu: nisku gustinu naseljenosti, negativne demografske tendencije, nerazvijenu infrastrukturu i visoke stope ruralnog siromaštva i nezaposlenosti.

Problemi životne sredine na teritoriji Zaječara su upravljanje komunalnim otpadom i upravljanje komunalnim otpadnim vodama. Takođe, od velikog značaja je i stepen zagađenosti vazduha u zimskom periodu usled grejanja, jer veliki broj individualnih ložišta i kotlarnica emituje čađ.

Primenjeni istraživački instrumenti

U nastavku su priloženi Upitnici koje smo primenili u ispitivanju stavova građana u dva okruga.

Interreg - IPA CBC

Bulgaria - Serbia

Zelenim korakom napred

A. UVOD

Dobro jutro/dan/veče, zanima nas Vaše mišljenje u vezi zaštite životne sredine. Bio/la bih Vam zahvalan/na ukoliko biste mi odgovorili na par pitanja, ako imate malo vremena?

B. SCREENER

Br. pitanja	Pitanje	Odgovor	Br. odg.
B1	Ispitanik pripada: [ANK] OBELEŽITI, NE PITATI. JEDAN ODGOVOR.	Stručna javnost	1
		Opšta populacija	2
B2	Tip naselja u kom živate: [ANK] ČITATI ODGOVORE JEDAN ODGOVOR.	Selo	1
		Grad	2
B3	Uneti ime grada: Za selo uneti ime najbližeg grada: [ANK] ZAPISATI		

C. ŽIVOTNA SREDINA

C1	Koji aspekt životne sredine vas lično najviše brine? [ANK] ČITATI ODGOVORE. MOGUĆE VIŠE ODGOVORA	Zagađenje/kvalitet vazduha	1
		Zagađenje/kvalitet vode za piće	2
		Divlje deponije/smeće/otpad	3
		Seča šuma	4
		Zagađenje reka i jezera	5
		Kanalizacija/otpadne vode	6
		Saobraćaj	7
		Klimatske promene/globalno zagrevanje	8
		Zagađenje tla/zemljišta	9

D. OTPAD

D1	Da li u vašem domu razvrstavate otpad? [ANK] ČITATI ODGOVORE. JEDAN ODGOVOR.	Ne jer ne smatram to bitnim	1
		Ne jer nemam mogućnosti za to	2
		Da ali samo određeni otpad	3
		Da, razvrstavam sav opad	4
		Ne znam	5
D2	Pod kojim uslovima bi ste razvrstavali otpad? [ANK] ČITATI ODGOVORE. MOGUĆE VIŠE ODGOVORA	Ukoliko bih imao odvojene kante za otpad u svom domaćinstvu ili zajednici	1
		Ukoliko bih bio siguran da će otpad biti recikliran, odnosno da neće završiti na deponiji	2
		Ukoliko bih znao da će biti odvožen odvojeno od drugog otpada	3
		Ukoliko i ljudi oko mene počnu time da se bave	4
		Ukoliko bih mogao da unovčim otpad po tržišnim cenama (prodajom otkupljivačima)	5
		Ne bih razvrstavao otpad	6
		Već razvrstavam otpad	7
		(**Ne čitati **) Ne zna, ne može da proceni, odbija da odgovori	8

Ovaj projekat sufinansira Evropska unija kroz Interreg-IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija.

E. VAZDUH								
E1	Po vašem mišljenju kakav je kvalitet vazduha u vašem mestu? [ANK] ČITATI ODGOVORE. JEDAN ODGOVOR.	Veoma nezadovoljavajući						1
		Nezadovoljavajući						2
		Zadovoljavajući						3
		Veoma zadovoljavajući						4
E2	Po vašem mišljenju koji su najveći zagađivači vazduha u vašem mestu? [ANK] ČITATI ODGOVORE. MOGUĆE VIŠE ODGOVORA	Motorni saobraćaj						1
		Individualna ložišta						2
		Industrijska postrojenja						3
		Termoelektrane/toplane						4
		Deponije						5
E3	Koji od sledećih predloga bi po vama najviše doprineo smanjenju zagađenja vazduha u vašem mestu? Svaki od ponuđenih odgovora ocenite ocenom od 1 do 5, pri čemu je 1 najmanje a 5 najviše. [ANK] ČITATI ODGOVORE I OCENE	Poboljšanje i primena pravne regulative	1	2	3	4	5	
		Povećanje upotrebe energije iz obnovljivih izvora za grejanje u domaćinstvu (energija bez sagorevanja: hidroenergija, vetar, solarna)	1	2	3	4	5	
		Uložiti veća sredstva u ugradnju filtera u industrijska postrojenja i termoelektrane	1	2	3	4	5	
		Renoviranje postojećih zgrada i energetski efikasna izgradnja novih zgrada	1	2	3	4	5	
		Uvođenje značajnih i lako dostupnih subvencija za podsticaj energetske efikasnosti u domaćinstvima (zamena prozora, stavljanje izolacije)	1	2	3	4	5	
		Promocija javnog prevoza i podsticanje razvoja biciklističkog saobraćaja	1	2	3	4	5	
		Uvođenje „naknade za zagrušenja u saobraćaju“ – naknada koja se plaća za ulaz u određene delove grada	1	2	3	4	5	
		Ne treba ništa menjati	1	2	3	4	5	
E4	Na koji način vi lično možete da doprinesete smanjenju zagađenja vazduha u vašem mestu? Svaki od ponuđenih odgovora ocenite ocenom od 1 do 5, pri čemu je 1 najmanje a 5 najviše. [ANK] ČITATI ODGOVORE I OCENE	Korišćenjem prevoznih sredstava koja najmanje zagađuju okolinu	1	2	3	4	5	
		Korišćenjem javnog prevoza	1	2	3	4	5	
		Praktikovanjem zajedničkog prevoza	1	2	3	4	5	
		Postavljanjem solarnih panela na krovu kuće	1	2	3	4	5	
		Korišćenjem proizvoda koji se mogu reciklirati	1	2	3	4	5	
		Izbegavanjem spaljivanja otpada	1	2	3	4	5	
		Kupovinom energetski efikasnih kućnih aparata (oznaka A, A+, A++)	1	2	3	4	5	
		Ne mogu ništa da uradim	1	2	3	4	5	
F. VODA								
F1	Po vašem mišljenju kakav je kvalitet površinskih voda (reka, jezera i potoka) u vašem mestu? [ANK] ČITATI ODGOVORE. JEDAN ODGOVOR	Veoma nezadovoljavajući						1
		Nezadovoljavajući						2
		Zadovoljavajući						3
		Veoma zadovoljavajući						4
F2	Po vašem mišljenju koji su najveći zagađivači površinskih voda u vašem mestu? [ANK] ČITATI ODGOVORE. MOGUĆE VIŠE ODGOVORA	Komunalne i industrijske otpadne vode						1
		Poljoprivreda/veštačka đubriva i pesticidi/herbicidi						2
		Deponije						3
		Otpad iz domaćinstva						4
F3	Koji od sledećih predloga bi po vama najviše doprineo smanjenju zagađenja površinskih voda u vašem mestu? Svaki od ponuđenih odgovora ocenite ocenom od 1 do 5, pri čemu je 1 najmanje a 5 najviše. [ANK] ČITATI ODGOVORE I OCENE	Poboljšanje i primena pravne regulative	1	2	3	4	5	
		Ulaganje većih sredstava u izgradnju sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda	1	2	3	4	5	
		Izgradnja sanitarnih deponija	1	2	3	4	5	
		Uspostavljanje sistema za prikupljanja otpada iz seoskih naselja	1	2	3	4	5	
		Ne treba ništa menjati	1	2	3	4	5	

F4	<p>Na koji način vi lično možete da doprinesete smanjenju zagađenja površinskih voda u vašem mestu? Svaki od ponuđenih odgovora ocenite ocenom od 1 do 5, pri čemu je 1 najmanje a 5 najviše.</p> <p>[ANK] ČITATI ODGOVORE I OCENE</p>	Smanjenje upotrebe plastike	1	2	3	4	5
		Kupovinom proizvoda u pakovanjima koja mogu da se recikliraju	1	2	3	4	5
		Smanjenjem upotrebe hemijskih sredstava u domaćinstvu	1	2	3	4	5
		Prelazak na organsku poljoprivredu bez upotrebe pesticida i herbicida	1	2	3	4	5
		Razdvajanjem komunalnog (kućnog) otpada i recikliranjem	1	2	3	4	5
		Kontrolisanim korišćenjem vode u domaćinstvu	1	2	3	4	5
		Kupovinom energetski efikasnih kućnih aparata (oznaka A, A+, A++)	1	2	3	4	5
		Ne mogu ništa da uradim	1	2	3	4	5

G. ZATVARANJE

G1	<p>Uzevši sve u obzir na koje sve načine mislite da vi lično možete najviše da utičete na zaštitu prirode i životne sredine?</p> <p>[ANK] ČITATI ODGOVORE. MOGUĆE VIŠE ODGOVORA</p>	Potpisivanjem peticija i inicijativa za smanjenje zagađenja i zaštitu prirodnih resursa	1
		Unapređenjem ekološke održivosti svog domaćinstva	2
		Prijavljivanjem nadležnim ukoliko uočim ugrožavanje prirode	3
		Organizovanjem ekoloških akcija u svojoj zajednici	4
		Aktiviranjem u ekološkim udruženjima	5
		Plaćanjem većeg poreza koji bi se trošio na smanjenje zagađenja	6
		Ne mogu da utičem	7
		Ne želim da utičem	8
		Ne znam	9

H. DEMOGRAFIJA

H1	Pol: [ANK] OBELEŽITI, NE PITATI. JEDAN ODGOVOR.	Muški	1
		Ženski	2
H2	Godine: [ANK] PITATI, ZABELEŽITI	18-29	1
		30-39	2
		40-49	3
		50-59	4
		60+	5
H3	Najviši završeni stepen obrazovanja: [ANK] PITATI ZABELEŽITI JEDAN ODGOVOR.	Završena osnovna škola	1
		Završena sredja škola	2
		Završena viša škola/fakultet/magistratura/doktorat	3
		Ne želi da odgovori	4

KRAJ

[ANKETAR/KA] To su bila sva pitanja. Hvala Vam što ste učestvovali u ovom istraživanju!

Ova publikacija je napravljena uz pomoć sredstava Evropske unije kroz Interreg-IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija pod brojem CCI No 2014TC16I5CB007.

Jedinstveno odgovorno lice za sadržaj ove publikacije je Udruženje građana "Timočki klub" i ni na koji način ne može biti tumačen kao stav Evropske unije ili Upravljačkog tela programa.

Interreg - IPA CBC

Bulgaria - Serbia

Проект "Зелена стъпка напред", номер на проекта CB007.2.32.066

АНКЕТА

A. ВЪВДЕНИЕ

Добро утро/ден/вечер, интересува ни вашето мнение във връзка с опазването на околната среда. Ще съм ви изключително благодарен/на ако ми отговорите на няколко въпроса, в случай, че имате малко време?

Б. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

№ въпрос	Въпрос	Отговор	№ отт
Б1	Анкетираният принадлежи към: [АНК] ОТБЕЛЕЖЕТЕ, НЕ ПИТАЙТЕ. ЕДИН ОТГОВОР.	Професионална общност	1
		Общо население	2
Б2	Тип населено място, в което живеете: [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ ЕДИН ОТГОВОР.	Село	1
		Град	2
Б3	Въведете името на града: За селата въведете името на общината [АНК] ЗАПИШЕТЕ		

В. ОКОЛНА СРЕДА

В1	Кой аспект от околната среда лично ви тревожи най-много? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ВЪЗМОЖНИ СА НЯКОЛКО ОТГОВОРА	Замърсяване /качество на въздуха	1
		Замърсяване/качество на питейната вода	2
		Нерегламентирани сметища/боклуци/отпадъци	3
		Дърводобив	4
		Замърсяване на реки и езера	5
		Канализация/отпадни води	6
		Трафик	7
		Климатични промени/глобално затопляне	8
		Замърсяване на почвата/земята	9

Г. ОТПАДЪЦИ

Г1	Разделяте ли отпадъците в дома си? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ЕДИН ОТГОВОР.	Не, защото не го смятам за важно	1
		Не, защото нямам възможност да го направя	2
		Да, но само определени отпадъци	3
		Да, сортирам всички отпадъци	4
		Не знам	5
Г2	При какви условия бихте сортирали отпадъците? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ВЪЗМОЖНИ СА НЯКОЛКО ОТГОВОРА	Ако имах отделни кошчета за отпадъци в моето домакинство или общност	1
		Ако бях сигурен, че отпадъците ще бъдат рециклирани, т.е. че няма да попаднат на сметището	2
		Ако знаех, че ще се извозват отделно от другите отпадъци	3
		Ако хората около мен започнат да се занимават с това	4
		Не бих сортирал отпадъци	5
		Вече сортирам отпадъците	6
		(**Не го прочитайте **) Не знае, не може да прецени, отказва да отговори	7

Проектът е съфинансиран от Европейски съюз чрез Програмата за трансгранично сътрудничество Interreg-ИПП България - Сърбия 2014-2020 г.

Д. ВЪЗДУХ

Д1	Какво мислите, че е качеството на въздуха във вашето място? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ЕДИН ОТГОВОР.	Много незадоволително	1				
		Нездадоволително	2				
		Задоволително	3				
		Много задоволително	4				
Д2	Според вас кои са най-големите замърсители на въздуха във вашето място? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ВЪЗМОЖНИ СА НЯКОЛКО ОТГОВОРА	Автомобилен трафик	1				
		Индивидуални камини	2				
		Промишлени предприятия	3				
		ТЕЦ/отоплителни централи	4				
Д3	Кое от следните предложения би допринесло най-много за намаляване на замърсяването на въздуха във вашия район? Оценете всеки един от предложените отговори с оценка от 1 до 5, като 1 е най-малко, а 5 най-много. [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ И ДАЙТЕ ОЦЕНКИ	Депа за отпадъци	5				
		Усъвършенстване и прилагане на законовите разпоредби	1	2	3	4	5
		Увеличаване на използването на енергия от възобновяеми източници за отопление в домакинствата (енергия без изгаряне на изкопаеми горива: водноелектрическа, вятърна, слънчева)	1	2	3	4	5
		Инвестиране на повече пари в инсталirането на филтри в промишлени предприятия и ТЕЦ	1	2	3	4	5
Д4	Как вие лично можете да допринесете за намаляване на замърсяването на въздуха във вашия район? Оценете всеки един от предложените отговори с оценка от 1 до 5, като 1 е най-малко, а 5 най-много. [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ И ДАЙТЕ ОЦЕНКИ	Саниране на съществуващи сгради и енергийно ефективно строителство на нови сгради	1	2	3	4	5
		Въвеждане на значителни и лесно достъпни субсидии за насырячаване на енергийната ефективност в домакинствата (смяна на дограма, поставяне на изолация)	1	2	3	4	5
		Насърчаване на обществения транспорт и насырячаване на развитието на велосипедния трафик	1	2	3	4	5
		Въвеждане на „такса задържания“ – такса, която се плаща за влизане в определени части на града	1	2	3	4	5
Не е нужно нищо да се променя							

Е. ВОДА

Е1	Според вас какво е качеството на повърхностните води (реки, езера и потоци) във вашето място? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ЕДИН ОТГОВОР	Много незадоволително	1				
		Нездадоволително	2				
		Задоволително	3				
		Много удовлетворяващо	4				
Е2	Според вас кои са най-големите замърсители на повърхностните води във вашия район? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ВЪЗМОЖНИ СА НЯКОЛКО ОТГОВОРА	Комунални и промишлени отпадъчни води	1				
		Селско стопанство/торове и пестициди/хербициди	2				
		Депа за отпадъци	3				
		Битови отпадъци	4				
Е3	Кое от следните предложения би допринесло най-много за намаляване на замърсяването на повърхностните води във вашия район? Оценете всеки един от предложените отговори с оценка от 1 до 5, като 1 е най-малко, а 5 най-много. [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ И ДАЙТЕ ОЦЕНКИ	Усъвършенстване и прилагане на законовите разпоредби	1	2	3	4	5
		Инвестиране на по-големи средства в изграждането на системи за пречистване на битови и производствени отпадъчни води	1	2	3	4	5
		Изграждане на санитарни депа	1	2	3	4	5
		Изграждане на система за събиране на отпадъци в селата	1	2	3	4	5
Е4	Как вие лично можете да допринесете за намаляване на замърсяването на повърхностните води във вашия район?	Намаляване на употребата на пластмаса	1	2	3	4	5
		Чрез закупуване на продукти в опаковки, които могат да бъдат рециклирани	1	2	3	4	5
		Чрез намаляване на употребата на химически	1	2	3	4	5

 <p>Оценете всеки от предложените отговори с оценка от 1 до 5, като 1 е най-малко, а 5 най-много. [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ И ДАЙТЕ ОЦЕНКИ</p>	<table border="1"> <tr> <td style="width: 10%;">средства в домакинството</td> <td style="width: 10%;"></td> <td style="width: 10%; background-color: #d9e1f2;"> </td> </tr> <tr> <td>Приход към органично земеделие без използване на пестициди и хербициди</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Сепариране на комунални (битови) отпадъци и рециклиране</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Контролирано потребление на вода в домакинството</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Чрез закупуване на енергийно ефективни домакински уреди (етикет A, A+, A++)</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td></td> </tr> <tr> <td>нищо не мога да направя</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td></td> </tr> </table>						средства в домакинството							Приход към органично земеделие без използване на пестициди и хербициди	1	2	3	4	5		Сепариране на комунални (битови) отпадъци и рециклиране	1	2	3	4	5		Контролирано потребление на вода в домакинството	1	2	3	4	5		Чрез закупуване на енергийно ефективни домакински уреди (етикет A, A+, A++)	1	2	3	4	5		нищо не мога да направя	1	2	3	4	5	
средства в домакинството																																																
Приход към органично земеделие без използване на пестициди и хербициди	1	2	3	4	5																																											
Сепариране на комунални (битови) отпадъци и рециклиране	1	2	3	4	5																																											
Контролирано потребление на вода в домакинството	1	2	3	4	5																																											
Чрез закупуване на енергийно ефективни домакински уреди (етикет A, A+, A++)	1	2	3	4	5																																											
нищо не мога да направя	1	2	3	4	5																																											
Ж. ЗАКЛЮЧЕНИЕ																																																
Ж1 <p>Вземайки предвид всичко, по какви начини смятате, че Вие лично можете да окажете най-голямо влияние върху опазването на природата и околната среда? [АНК] ПРОЧЕТЕТЕ ОТГОВОРИТЕ. ВЪЗМОЖНИ СА НЯКОЛКО ОТГОВОРА</p>	Чрез подписване на петиции и инициативи за намаляване на замърсяването и опазване на природните ресурси	1																																														
	Чрез подобряване на екологичната устойчивост на вашето домакинство	2																																														
	Като докладвам на властите, ако видя заплаха за природата	3																																														
	Като организират екологични акции в своята общност	4																																														
	Като се активират екологични сдружения	5																																														
	Като плащаме повече данъци, които ще бъдат изразходвани за намаляване на замърсяването	6																																														
	Не мога да повлияя	7																																														
	Не искам да влияя	8																																														
	Не знам	9																																														
3. ДЕМОГРАФИЯ																																																
31	ПОЛ: [АНК] ОТБЕЛЕЖЕТЕ, НЕ ПИТАЙТЕ. ЕДИН ОТГОВОР.	Мъж	1																																													
	Жена	2																																														
32	Години: [АНК] ПОПИТАЙ ТЕ, ОТБЕЛЕЖЕТЕ ЕДИН ОТГОВОР.	18-29	1																																													
		30-39	2																																													
		40-49	3																																													
		50-59	4																																													
		60+	5																																													
33	Най-висока завършена степен на образование: [АНК] ПОПИТАЙТЕ, ОТБЕЛЕЖЕТЕ ЕДИН ОТГОВОР.	Завършено основно училище	1																																													
		Завършена гимназия	2																																													
		Завършено висше образование/ бакалавър /магистър/доктор	3																																													
		Той не иска да отговори	4																																													
КРАЙ																																																
[АНКЕТЬОР/КА] Това бяха всички въпроси. Благодарим ви за участието в това изследване!																																																

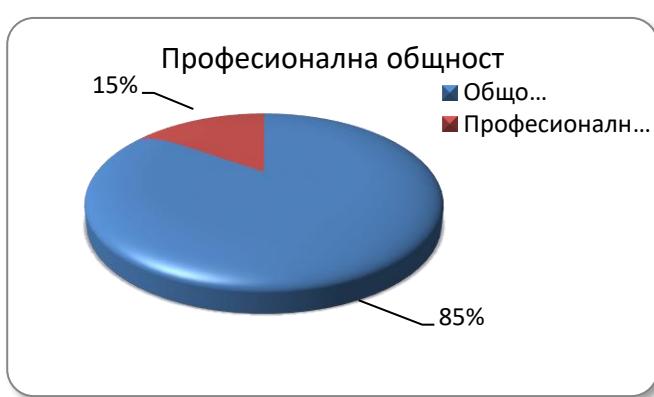
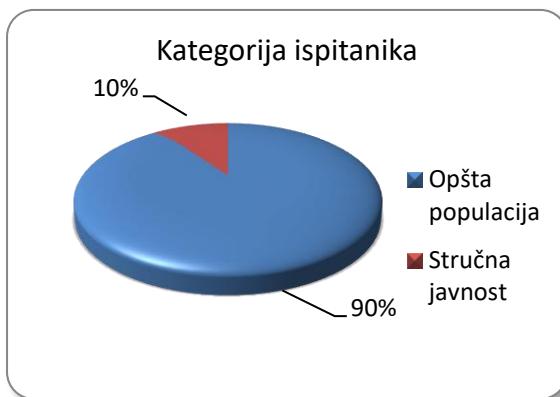
Тази анкета е направена с подкрепата на Европейския съюз, чрез Програмата за трансгранично сътрудничество Interreg-ИПП България-Сърбия 2014-2020, CCI No 2014TC16I5CB007. Съдържанието на анкетата е отговорност единствено на Фондация „Феникс – 21 век“ и по никакъв начин не трябва да се възприема като израз на становището на Европейския съюз или на Управляващия орган на Програмата.

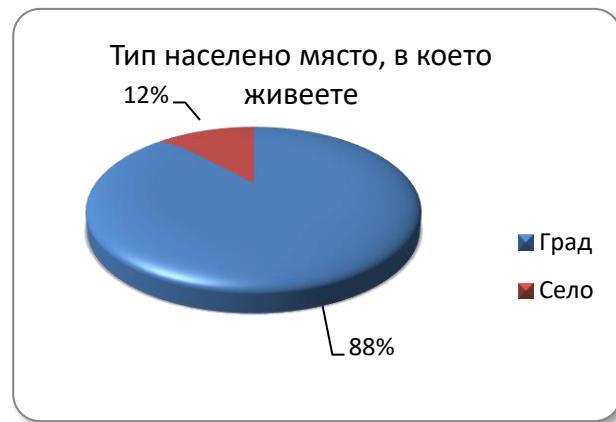
Istraživački rezultati

Opšta pitanja – dodatne informacije o uzorku

Na tabelama koje slede vidimo odnos stručne naspram opšte javnosti u ukupnom uzorku. U okrugu Vidin ideo profesionalaca je nešto veći, 15%, naspram 10% u Zaječarskom okrugu.

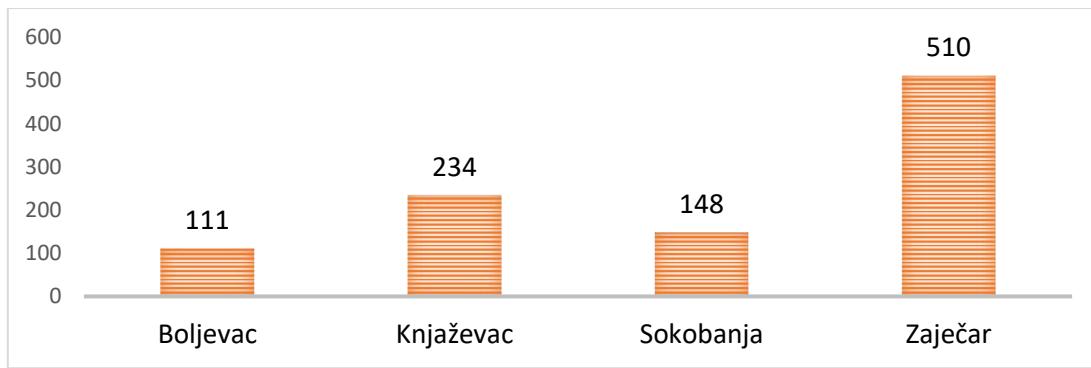

Sa druge strane, u Zaječarskom okrugu je viša zastupljenost ruralnog stanovništva (23%) u poređenju sa Vidin okrugom (12%).

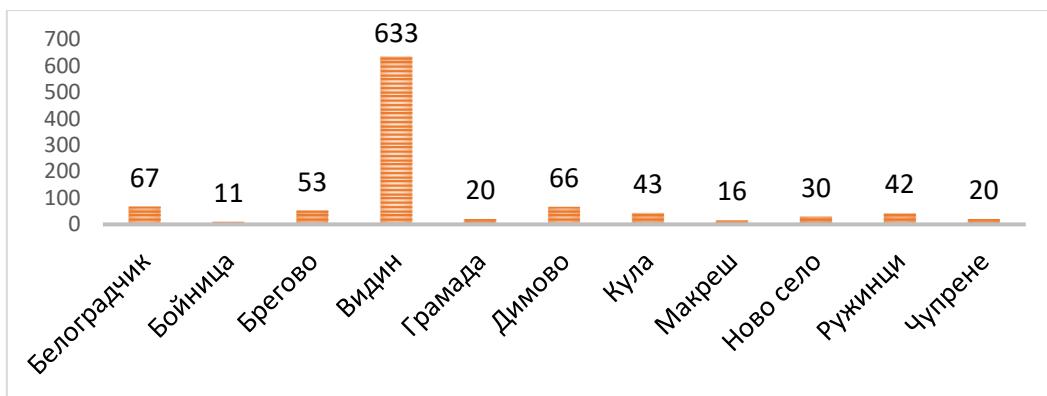

Na narednim grafikonima prikazano je učešće ispitanika po opštinama obuhvaćenim istraživanjem.

Okrug Zaječar

Okrug Vidin

Životna sredina - aspekti koji najviše pogađaju građane

Ključni deo primjenjenog istraživačkog instrumenta-upitnika, sastavljen je od pitanja ciljano usmerenih na stavove prema životnoj sredini, zagađenju i eko-frendli ponašanju.

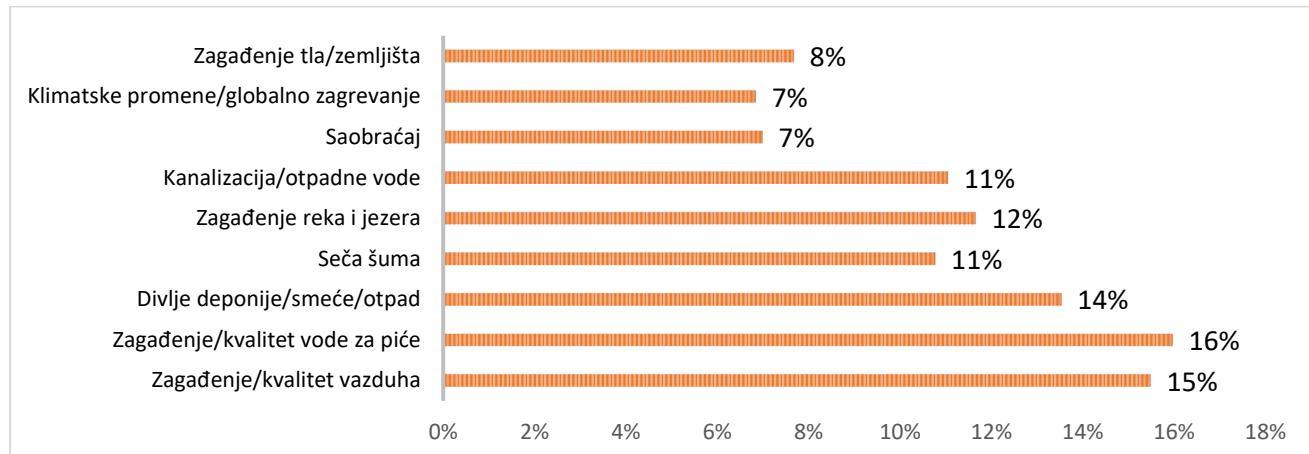
Na samom početku ovog segmenta ispitivanja, proveravali smo koji aspekti životne sredine u najvećoj meri pogađaju građane lično. Bilo nam je važno da razumemo kako sami ispitanici diferenciraju i procenjuju značaj pojedinih aspekata, a samim tim i kako opažaju koji su to gorući problemi zagađenja u njihovom okruženju kojima treba primarno posvetiti pažnju i raditi na unapređenju stanja.

Rezultati u dva okruga pokazuju značajne sličnosti; nedvosmisleno je da se na prvom mestu u svesti ispitanika izdvaja *kvalitet vode za piće* (18% u Vidin okrugu, 16% u Zaječarskom okrugu). Sledi, u oba okruga, *kvalitet vazduha* (odnosno *zagađenje vazduha*). Iako razlike nisu statistički značajne, primetno je da se u okrugu Zaječar „pozicije“ kvaliteta/zagađenja vode i vazduha gotovo jednako vrednuju, dok se u Vidinu kvalitet pijaće vode ipak opaža kao važniji za ispitane građane.

U Zaječarskom okrugu odmah potom, sa vrlom malom razlikom u odnosu na navedena dva aspekta, pozicionira se problem *divljih deponija/otpada/smeća*. Slede, sa nekoliko procenata nižom učestalošću odgovora, *zagađenje reka i jezera, seča šuma i problem kanalizacije/otpadnih voda*. Iako, naravno, nisu bez značaja, činjenica je da se najčešće izdvajaju kao „goruće teme“ *saobraćaj, klimatske promene/globalno zagrevanje i zagađenje tla/zemljišta*.

Ispitanici iz Vidin okruga nešto drugačije raspoređuju svoje prioritete kada su ponuđeni aspekti životne sredine u pitanju. *Seča šuma i saobraćaj* slede odmah iza zagađenja vode i vazduha, pa *divlje deponije*. Ostali navedeni aspekti se ređe izdvajaju, a na samom začelju je problem *otpadnih voda* (kanalizacija).

Zaječar okrug

Vidin okrug

Otpad - razvrstavanje otpada

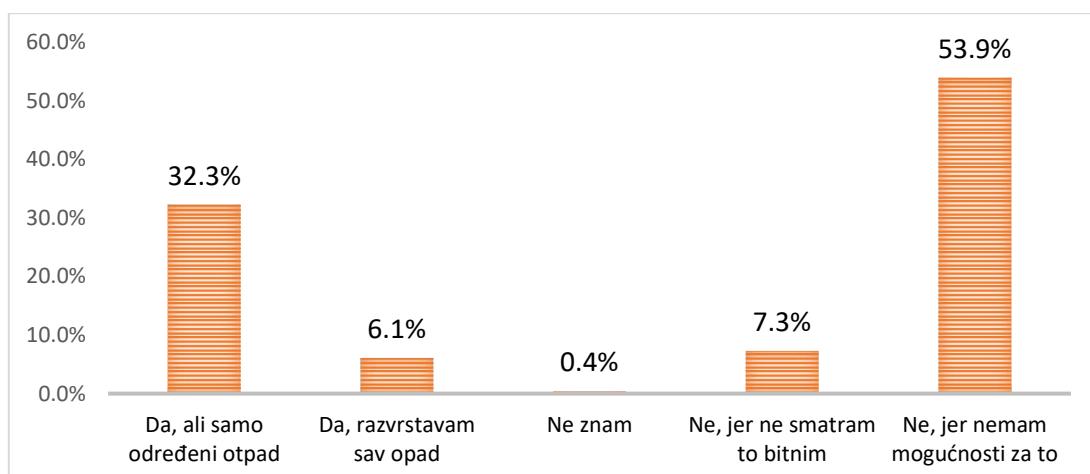
U nastavku procesa ispitivanja zanimalo nas je kako se građani u oba okruga odnose prema razvrstavanju otpada. Razlike u rezultatima pokazuju vrlo različit model ponašanja u dva ispitanata dela uzorka, Vidinu i Zaječaru.

Više od polovine ispitanih u okrugu Zaječar izjavljuje da ne razvrstava otpad u svom domu jer *nema mogućnosti za to*. Isti odgovor daje 17% učesnika istraživanja iz Vidin okruga. 18.8% žitelja Vidina razvrstava sav otpad, dok to čini 6.1% ispitanih u Zaječaru. Najsličniji je podatak koji se odnosi na one koji delimično razvrstavaju otpad u svom domu („*samo određeni otpad*“) – u oba okruga reč je o trećini ispitanih. Kao što se na grafikonima ispod vidi, postoji značajna regionalna razlika u broju

onih koji na ovo pitanje daju odgovor „ne znam“. Udeo onih koji odrično odgovaraju kada je razvrstavanje otpada u pitanju jer to ne smatraju bitnim približan je u oba okruga (7.3% i 10.1%).

⊗ *Da li u Vašem domu razvrstavate otpad?*

Okrug Zaječar

Okrug Vidin

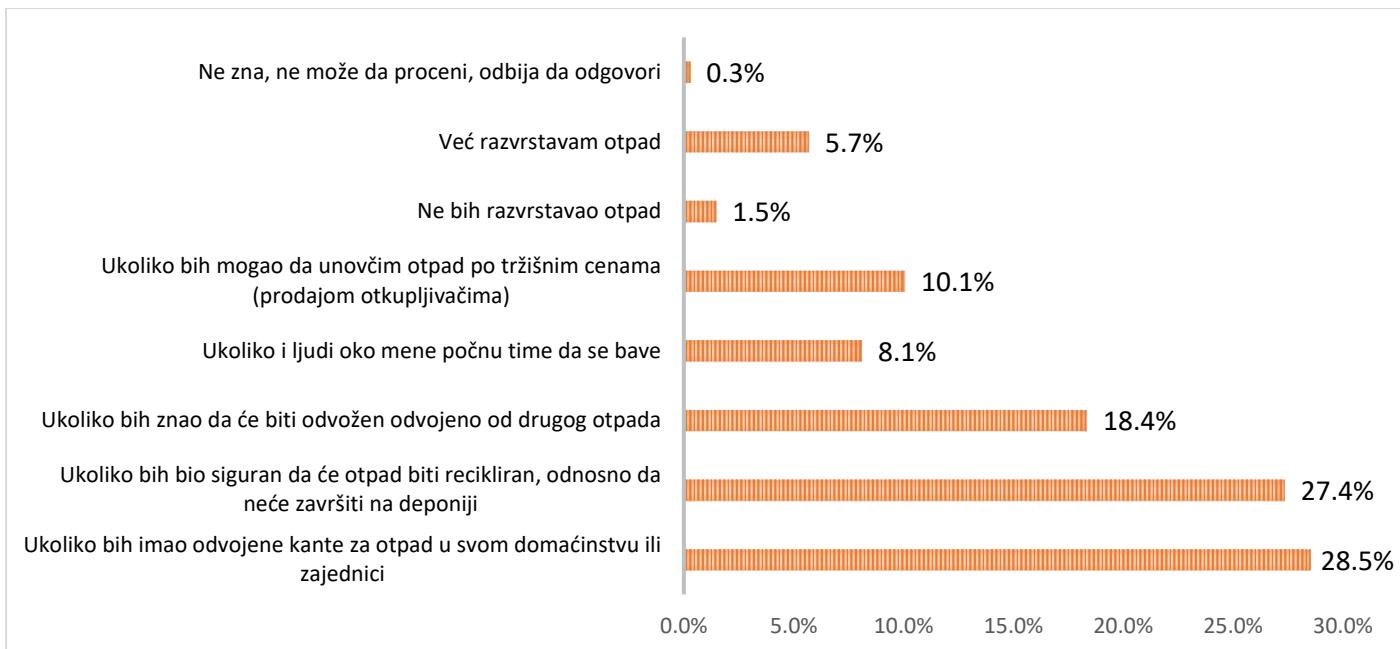

Kada smo ispitanicima ponudili da odaberu određene uslove pod kojima bi razvrstavanje otpada usvojili kao lični model ponašanja, dobili smo zanimljive i korisne nalaze.

Postoje izvesne razlike u stavovima između dva okruga. Grafički prikazi rezultata koji slede ilustruju ova odstupanja.

⊗ *Pod kojim uslovima biste razvrstavali otpad?*

Okrug Zaječar

Najveći broj ispitanih građana iz Zaječarskog okruga se odlučuje za sledeća dva uslova: *sigurnost da će se otpad reciklirati a ne završiti na deponiji*, i *obezbeđivanje odvojenih kanti za otpad u domaćinstvu ili zajednici*. Čest je i odgovor koji se odnosi na *odvojeno odvoženje od drugog otpada*. Uticaj pozitivnih primera ponašanja ljudi iz okruženja i zarada putem prodaje otkupljivačima su izbor oko 8% odnosno 10% ispitanih.

Okrug Vidin

U Vidin okrugu odgovori na ovo pitanje pokazuju veću raspršenost stavova. Mnogo je više onih koji ne znaju, ne mogu da procene ili neće da odgovore, zatim onih koji tvrde da već razvrstavaju otpad, ali i onih koji kažu da nezavisno od ponuđenih uslova ne bi to činili.

Najpoželjniji uslov za stanovnike Vidin okruga jeste *odvoženje odvojeno od drugog otpada*. Visoko je rasprostranjen i odgovor koji ukazuje na kapacitete za prilagođavanje ili učenje (oponašanje) pod uticajem pozitivnih primera u neposrednom okruženju.

Kvalitet vazduha

Kao što je već pomenuto, kvalitet (zagađenje) vazduha je aspekt životne sredine koji ispitani građani u oba okruga smatraju veoma važnim. Ipak, na određena pitanja, kada se sasvim konkretno fokusiramo na opažanje i procenjivanje od strane žitelja iz našeg uzorka, vide se jasno različiti stavovi u Zaječarskom naspram Vidin okruga.

Izrazito zadovoljstvo kvalitetom vazduha izražava nešto više od 45% ispitanika Vidina, za razliku od oko 3% u uzorku Zaječara. Više od polovine građana okruga Zaječar je nezadovoljno ovim aspektom životne sredine (43.67% daje ocenu „nezadovoljavajući“; 10.07% misli da je „veoma nezadovoljavajući“). Ukupno učešće onih koji su nisu zadovoljni kvalitetom vazduha u okrugu Vidin je oko 8% ispitanih.

Korak ka dubljem i potpunijem razumevanju problema koji građani percipiraju predstavljeni su odgovori na pitanje o najvećim zagađivačima vazduha u lokalnoj sredini. Ponuđeni odgovori su uključivali deponije, termoelektrane / toplane, industrijska postrojenja, individualna ložišta i motorni saobraćaj.

Najupadljivije razlike među okruzima pojavljuju se kod pozicija *motorni saobraćaj* i *termoelektrane /toplane*. U Vidinu najveći broj ispitanih tvrdi da je upravo motorni saobraćaj najveći lokalni zagađivač vazduha, u odnosu na ostale izvore zagađenja (37.32%), a odmah zatim na „negativnoj listi“ nalaze se *individualna ložišta* (35.58%).

U Zaječaru preovlađuje stav da su individualna ložišta najveći zagađivač – 36.33% ispitanika se odlučuje za ovaj odgovor, dok se na drugom mestu po učestalosti nalazi motorni saobraćaj, ali sa znatno manjem udelom u odnosu na okrug Vidin (19.55%).

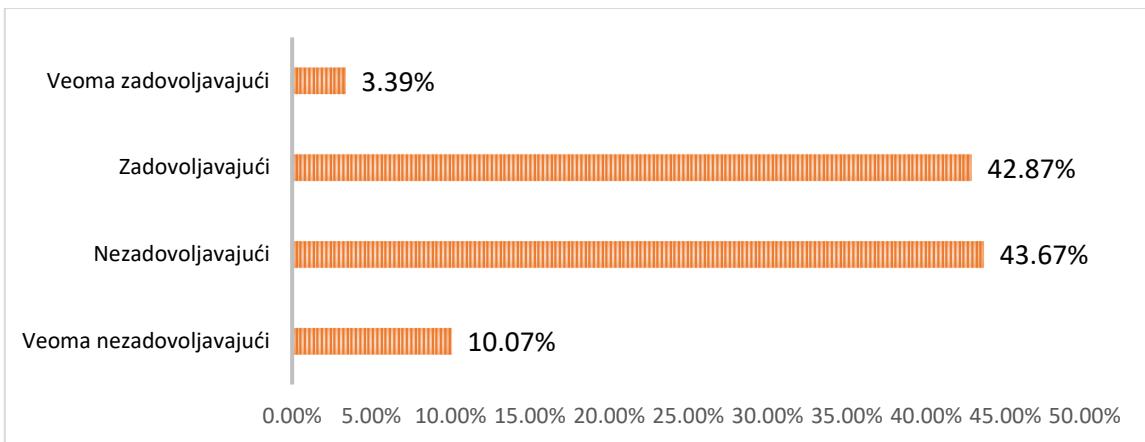
Još jedna upadljiva razlika među žiteljima dva okruga odnosi se na percepciju termoelektrana/ toplana kao pretnje po kvalitet vazduha u lokalnoj sredini. Dok se u Vidinu samo 3.08% građana opredeljuje za ovaj odgovor, učestalost u Zaječaru je 15.23%. Slični odnos, mada sa manjim apsolutnim vrednostima, dobijamo i kod industrijskih postrojenja (16.13% Zaječar; 10.34% Vidin).

Deponije kao izvor zagađenosti vazduha slično se opažaju u oba okruga – kao najveći problem ih ističe 12.76% ispitanih u Zaječaru i 13.68% u Vidinu.

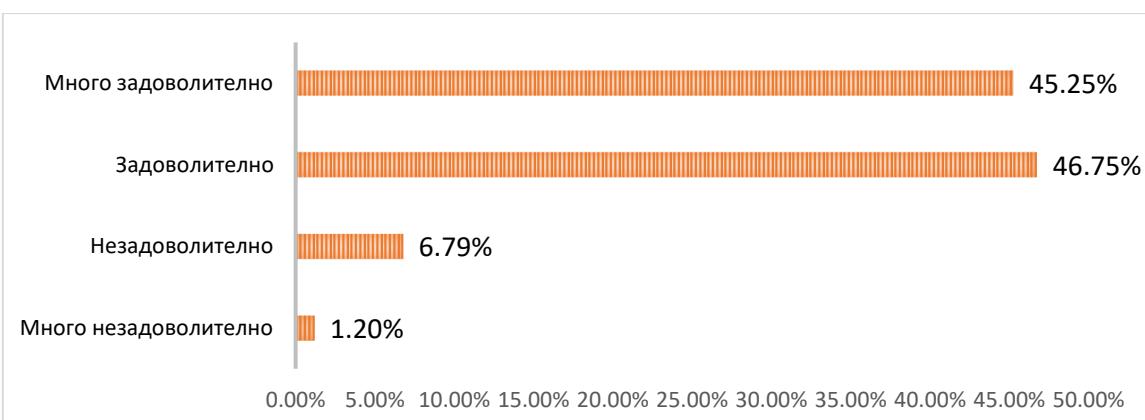
Detaljniji pregled svih pomenutih rezultata po ovoj dimenziji, ilustrovan je na grafikonima ispod teksta pitanja.

⊗ *Po Vašem mišljenju, kakav je kvalitet vazduha u Vašem mestu?*

Okrug Zaječar

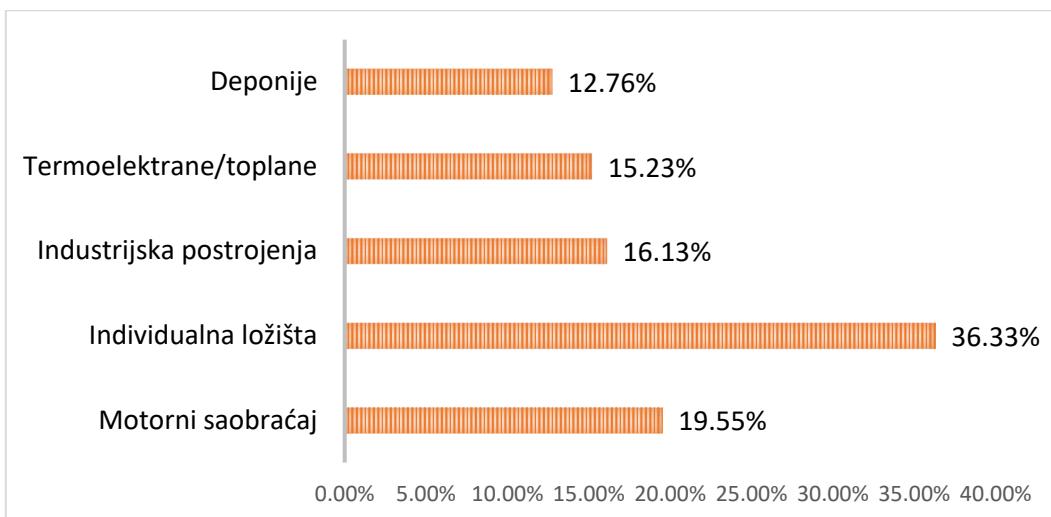

Okrug Vidin

⊗ Po Vašem mišljenju, koji su najveći zagađivači vazduha u Vašem mestu?

Okrug Zaječar

Okrug Vidin

Ispitanicima u oba okruga ponudili smo i niz predloga za unapređenje kvaliteta vazduha u lokalnoj sredini, odnosno smanjenje zagađenja.

Ocene koje dobijaju naši predlozi na čitavom uzorku uključenom u istraživanje, pokazuju visok stepen slaganja sa njima, u oba okruga; izuzimajući prosečnu ocenu od 3.03 za ideju *uvodenja naknade za zagušenja u saobraćaju* u Zaječaru, svi ostali predlozi ocenjuju se ocenama oko i iznad 4.

Generalno posmatrano, u okrugu Vidin postoji nešto veći iskazani entuzijazam za pojedine od navedenih pravaca delovanja. U tabelama koje slede vidi se da je nešto niži stepen slaganja sa tvrdnjom da promena u bilo kom vidu neće biti od koristi – *ne treba ništa menjati* ima rejting od 1.54 kod stanovnika Zaječara, naspram 1.10 kod stanovnika Vidina. Ovaj rezultat nije statistički značajan,

ali jeste pokazatelj uočene tendencije; kod građana okruga Vidin neki od predloga dobijaju veće prosečne ocene nego što je to slučaj sa bilo kojim od predloga kod građana Zaječara.

Građani okruga Vidin u velikom broju snažno podržavaju ideju *promovisanja javnog prevoza i podsticanje razvoja biciklističkog saobraćaja*. Vrlo su zainteresovani i za *povećanje upotrebe energije iz obnovljivih izvora za grejanje u domaćinstvima*. Ova dva predloga imaju najviše prosečne ocene od svih ponuđenih. Sledi *uvodenje subvencija za podsticaj energetske efikasnosti u domaćinstvima*, sa gotovo istom ocenom kao i *renoviranje postojećih i energetski efikasna izgradnja novih zgrada*.

Žitelji okruga Zaječar najviše ocene daju takođe *uvodenju podsticajnih subvencija za domaćinstva*, dok je na drugom mestru *ulaganje u izgradnju filtera u industrijska postrojenja i termoelektrane*.

Ovi nalazi su sasvim u skladu sa predhodno analiziranim i prikazanim: stavovi građani prema ponuđenim predlozima direktno su povezani odnosno zavisni od opažanja glavnih zagađivača u njihovom lokalnom okruženju. Istovremeno, iza (ili ispod) i pomenutih stavova i opažanja, stoji kao polazište doživljaj kvaliteta vazduha, koji će zatim usmeriti njihov način i tok razmišljanja.

Kao ilustracija ovih istraživačkih uvida, u nastavku su priložene tabele i grafikoni sa rezultatima obrade odgovora na odgovarajuće pitanje.

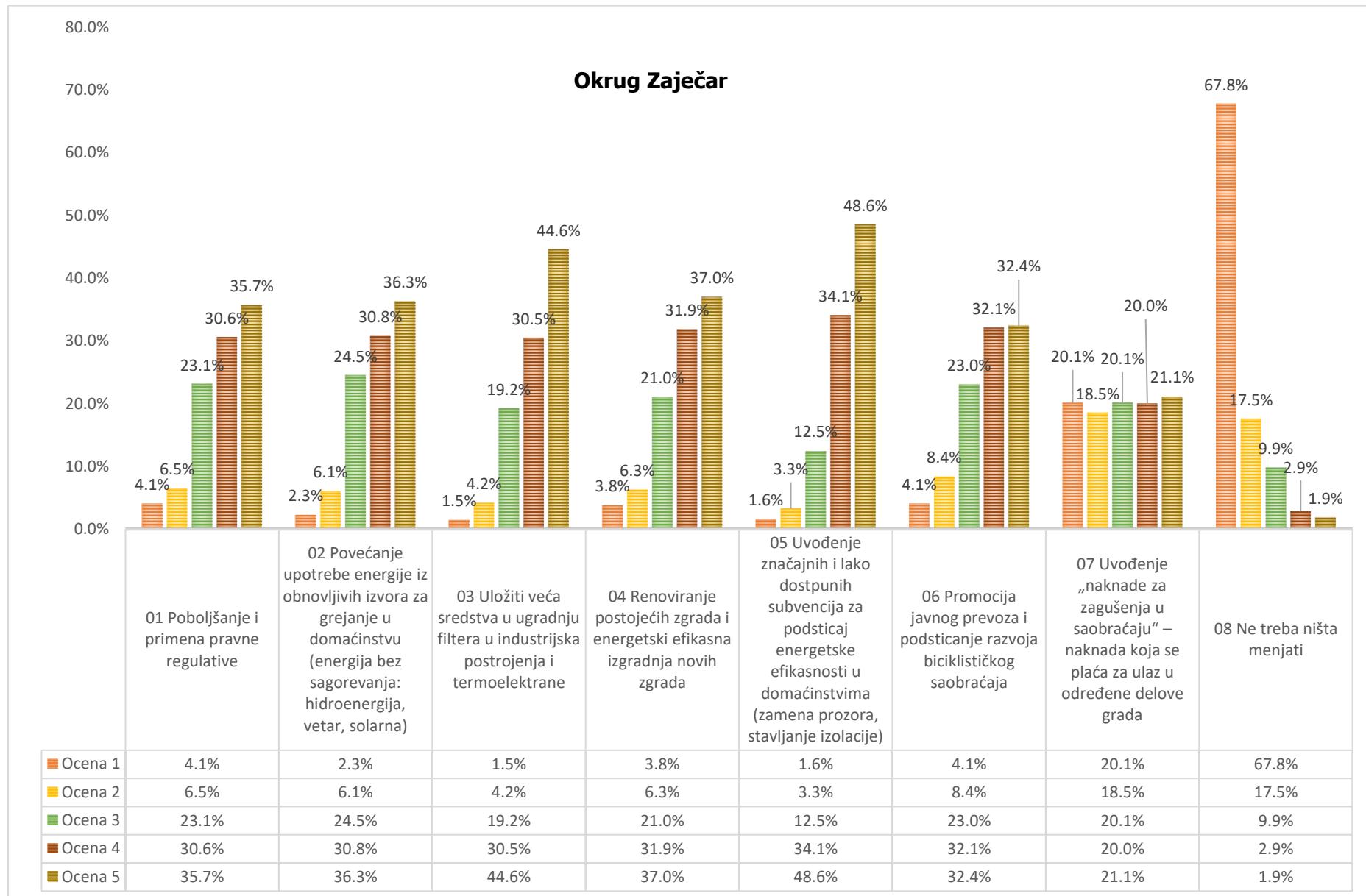
◎ *Koji od sledećih predloga bi po Vama najviše doprineo smanjenju zagađenja vazduha u Vašem mestu?*

Okrug Zaječar

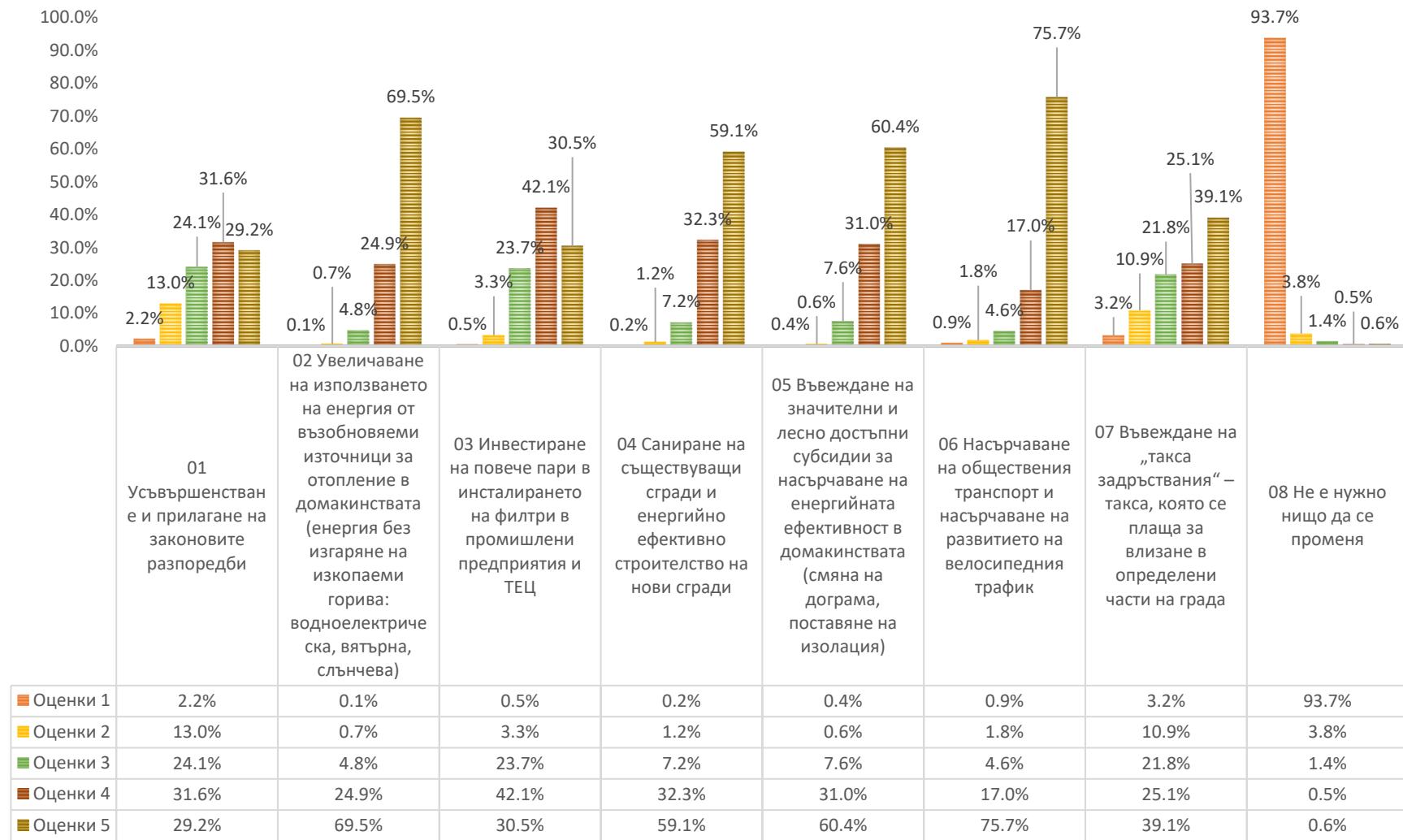
PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Poboljšanje i primena pravne regulative	3.87
Povećanje upotrebe energije iz obnovljivih izvora za grejanje u domaćinstvu (energija bez sagorevanja: hidroenergija, vetar, solarna)	3.93
Uložiti veća sredstva u ugradnju filtera u industrijska postrojenja i termoelektrane	4.12
Renoviranje postojećih zgrada i energetski efikasna izgradnja novih zgrada	3.92
Uvođenje značajnih i lako dostupnih subvencija za podsticaj energetske efikasnosti u domaćinstvima (zamena prozora, stavljanje izolacije)	4.25
Promocija javnog prevoza i podsticanje razvoja biciklističkog saobraćaja	3.80
Uvođenje „naknade za zagušenja u saobraćaju“ – naknada koja se plaća za ulaz u određene delove grada	3.03
Ne treba ništa menjati	1.54
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	3.85
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.56

Okrug Vidin

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Усъвършенстване и прилагане на законовите разпоредби	3.73
Увеличаване на използването на енергия от възобновяеми източници за отопление в домакинствата (енергия без изгаряне на изкопаеми горива: водноелектрическа, вятърна, слънчева)	4.63
Инвестиране на повече пари в инсталироването на филтри в промишлени предприятия и ТЕЦ	3.99
Саниране на съществуващи сгради и енергийно ефективно строителство на нови сгради	4.49
Въвеждане на значителни и лесно достъпни субсидии за насърчаване на енергийната ефективност в домакинствата (смяна на дограма, поставяне на изолация)	4.50
Насърчаване на обществения транспорт и насърчаване на развитието на велосипедния трафик	4.65
Въвеждане на „такса задръствания“ – такса, която се плаща за влизане в определени части на града	3.86
Не е нужно нищо да се променя	1.10
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	4.26
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.87

Okrug Vidin

U nastavku ispitivanja ponudili smo i niz predloga promena modela ponašanja kojima građani lično mogu da pruže doprinos u smanjenju zagađenja vazduha, odnosno unapređenju kvaliteta ovog važnog aspekta životne sredine.

U odnosu na predhodno pitanje, ovde vidimo blagi pozitivan trend; prosečne ocene su nešto više, odgovori građana pokazuju da postoji prostor da se adekvatno uključe i spremnost da se kroz promenu svojih navika približe eko-frendli ponašanjima.

Okrug Vidin i ovde pozitivnije ocenjuje predložene aktivnosti, sa posebnim naglaskom na *sve one koje se odnose na saobraćaj* – korišćenje prevoznih sredstava koji manje zagađuju okolinu, korišćenje javnog i praktikovanje zajedničkog prevoza.

U Zaječarskom okrugu svi predlozi imaju vrlo solidnu podršku, s tim što se blago izdvajaju *oblasti spaljivanja otpada, reciklaže i energetska efikasnost kućnih aparata*.

Iako nije dramatičan (ni saznajno, ni statistički) pad, indikativno je da najnižu ocenu od svih ponuđenih ličnih aktivnosti kojima može da se doprinese unapređenju kvaliteta vazduha u lokaluu, građani Zaječara daju *javnom prevozu*. Ujedno, na ovom predlogu se pokazuju i najveće razlike u prosečnoj oceni od strane ispitanika iz dva različita okruga: Vidin 4.68, Zaječar 3.47.

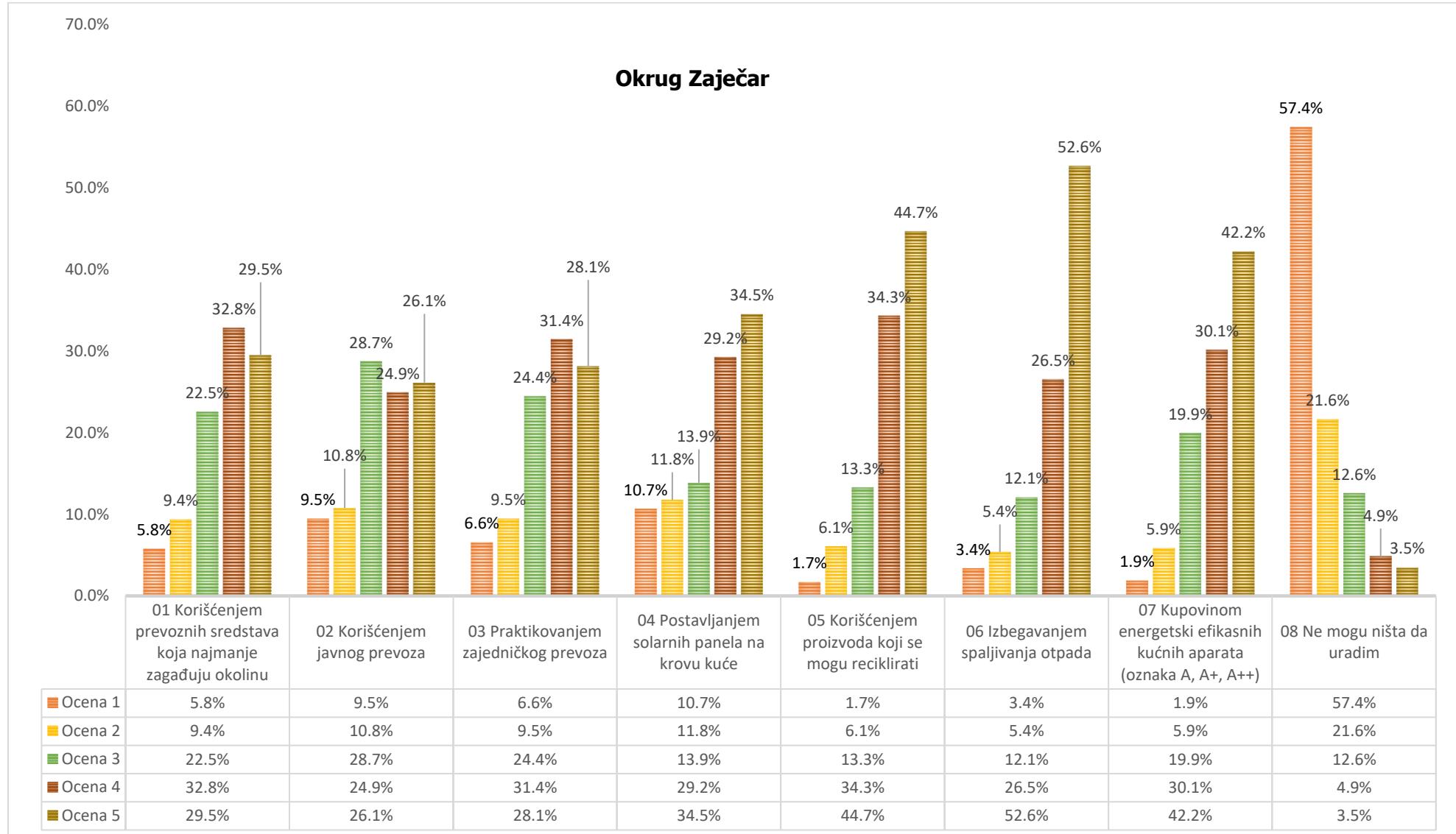
⊗ *Na koji način Vi lično možete da doprinesete smanjenju zagađenja vazduha u Vašem mestu?*

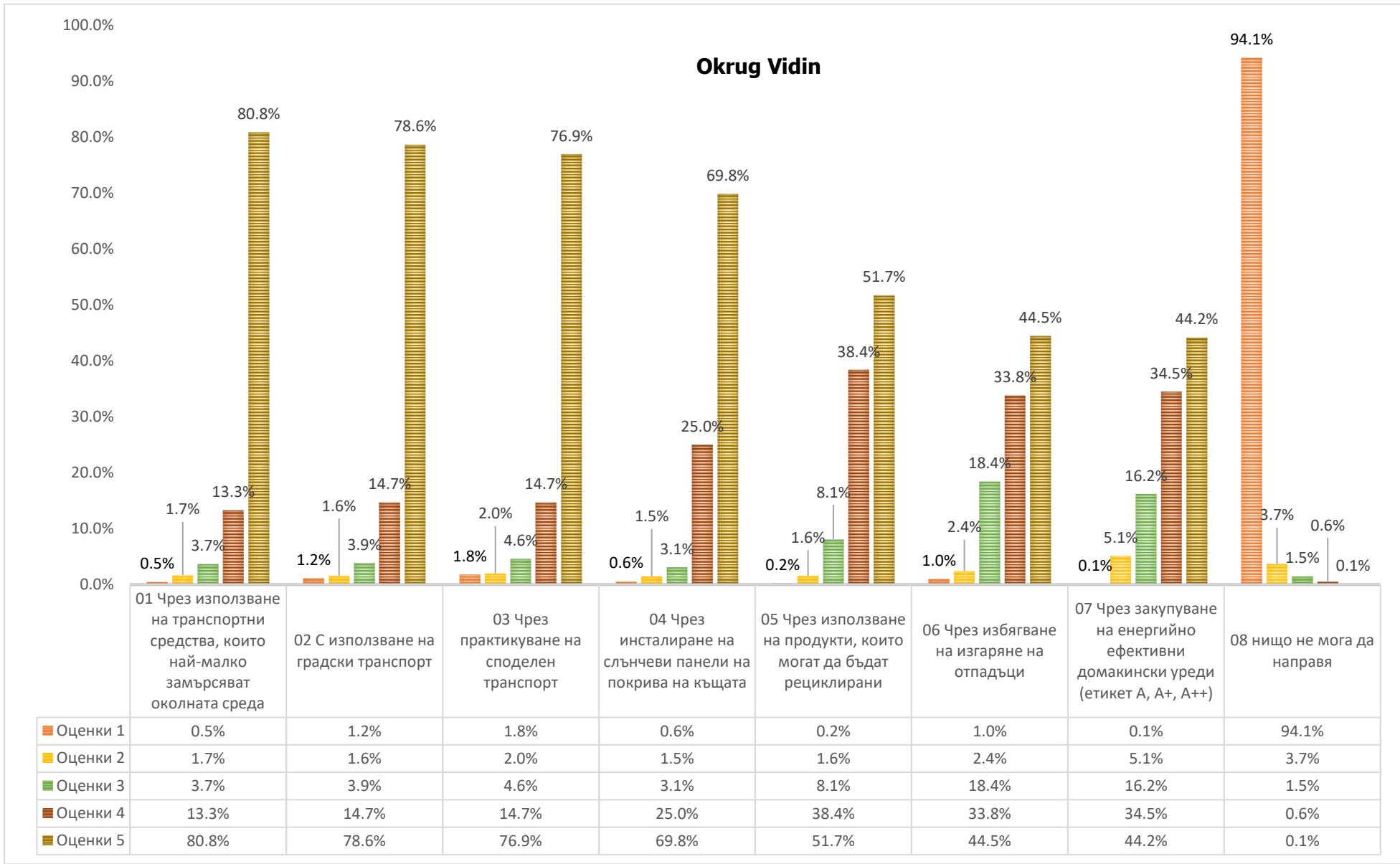
Okrug Zaječar

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Korišćenjem prevoznih sredstava koja najmanje zagađuju okolinu	3.71
Korišćenjem javnog prevoza	3.47
Praktikovanjem zajedničkog prevoza	3.65
Postavljanjem solarnih panela na krovu kuće	3.65
Korišćenjem proizvoda koji se mogu reciklirati	4.14
Izbegavanjem spaljivanja otpada	4.20
Kupovinom energetski efikasnih kućnih aparata (oznaka A, A+, A++)	4.05
Ne mogu ništa da uradim	1.75
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	3.84
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.58

Okrug Vidin

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Чрез използване на транспортни средства, които най-малко замърсяват околната среда	4.72
С използване на градски транспорт	4.68
Чрез практикуване на споделен транспорт	4.63
Чрез инсталиране на слънчеви панели на покрива на къщата	4.62
Чрез използване на продукти, които могат да бъдат рециклирани	4.40
Чрез избягване на изгаряне на отпадъци	4.18
Чрез закупуване на енергийно ефективни домакински уреди (етикет A, A+, A++)	4.17
Нищо не мога да направя	1.09
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	4.49
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	4.06

Kvalitet površinskih voda

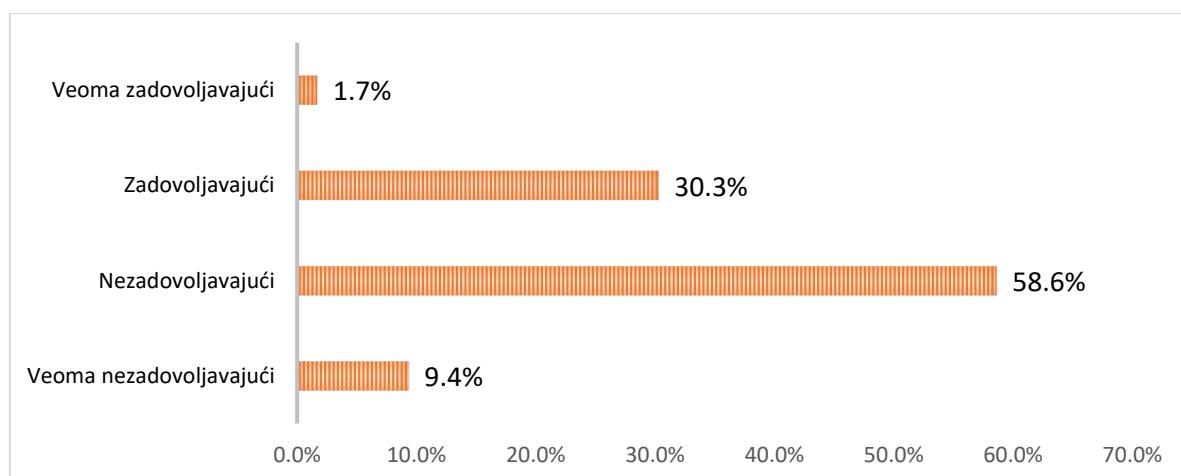
I kod ovog aspekta životne sredine nastavlja se trend razlika među stavovima između žitelja dva ispitanca okruga. U Vidin okrugu prisutno je upadljivo veće zadovoljstvo kvalitetom voda – više od dve trećine ispitanih pozitivno ocenjuje aktuelno stanje na pomenutoj dimenziji (62.2% izjavljuje da je kvalitet vode „zadovoljavajući“, dok nešto manje od trećine uzorka, 29.5%, slaže se sa ocenom „veoma zadovoljavajući kvalitet“).

U okrugu Zaječar situacija je znatno drugačija. Blizu trećine ispitanih građana pozitivno ocenjuje kvalitet voda; statistički je bez značaja učešće onih koji daju najviše ocene, odnosno slažu se sa odgovorom „veoma zadovoljavajući“ (kvalitet voda).

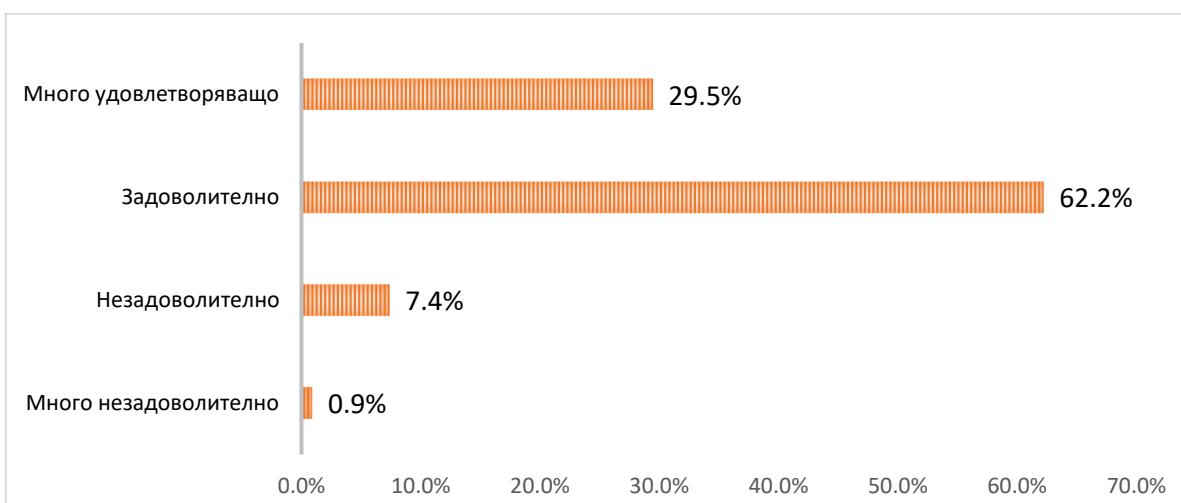
Konačno, možda je najupadljiviji pokazatelj različitog doživljaja kvaliteta voda u lokalnoj sredini između dva okruga ideo onih koji nedvosmisleno izražavaju svoje nezadovoljstvo: manje od 10% u Vidinu, naspram gotovo 70% u Zaječaru.

⊗ *Po Vašem mišljenju, kakav je kvalitet površinskih voda – reka, jezera, potoka – u Vašem mestu?*

Okrug Zaječar

Okrug Vidin

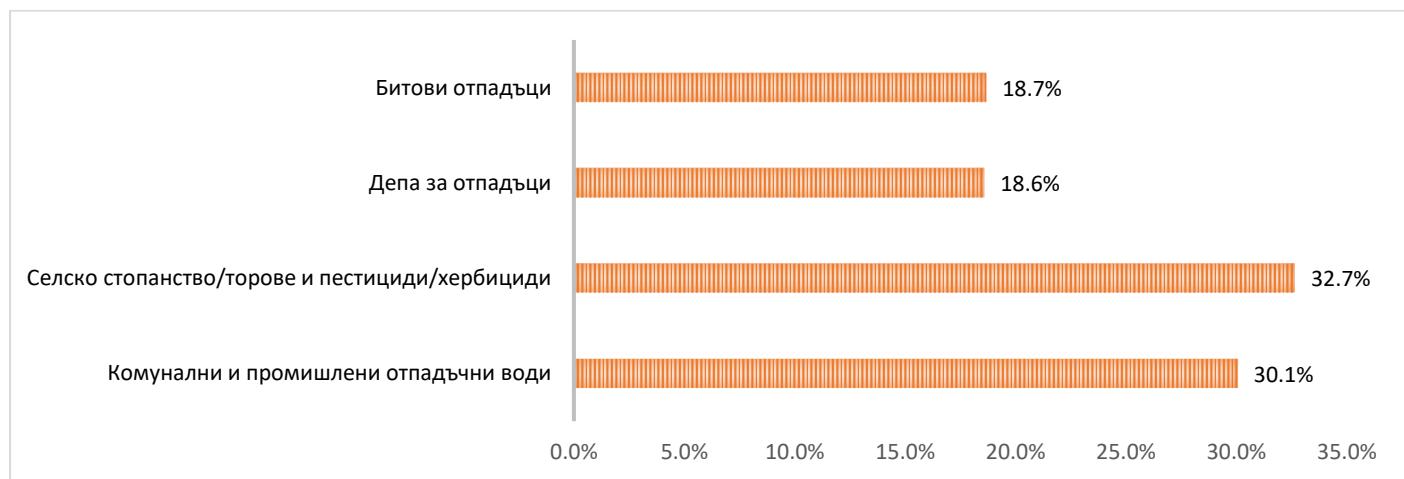
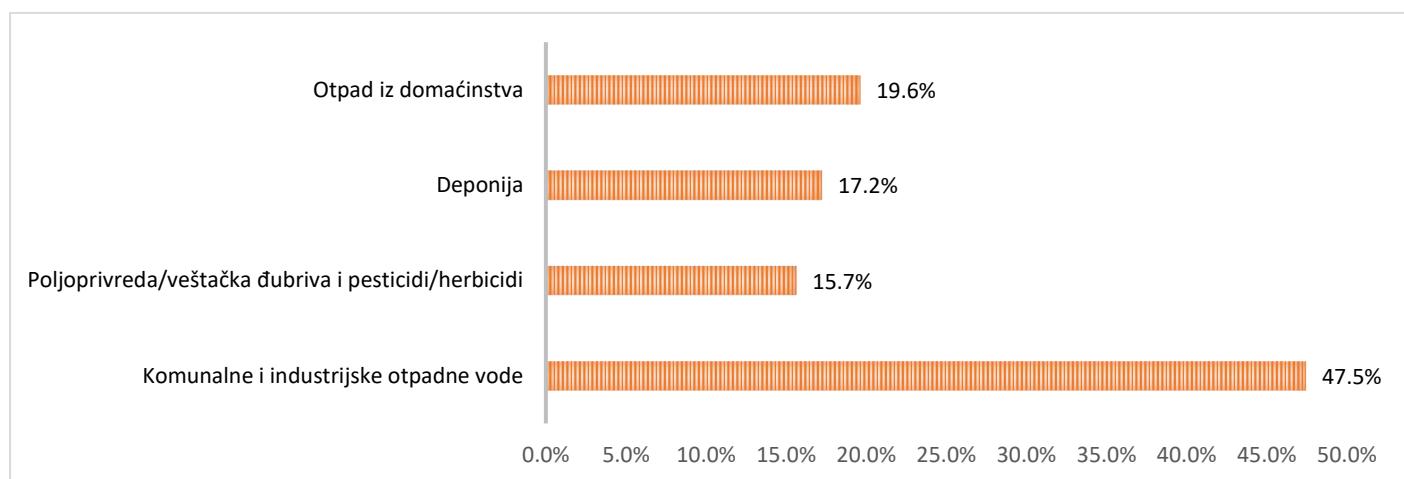
Iako sličniji nego na predhodno ocenjivanoj dimenziji, stavovi građana dva ispitivana okruga razlikuju se i u proceni šta je glavni uzrok zagađenja površinskih voda u njihovom neposrednom okruženju.

Dok se građani Zaječarskog okruga bez mnogo dilema odlučuju za *komunalne i industrijske otpadne vode*, ispitanici Vidin okruga imaju izrazitije podeljene stavove. Naime, u njihovoј percepцији prednjače uzročnici iz oblasti poljoprivrede, *veštačka đubriva i pesticidi/herbicidi*. Vrlo blizu je „kotiran“ i problem komunalnih i industrijskih otpadnih voda.

Ostali zagađivači površinskih voda pozicioniraju se slično u oba okruga: otpad iz domaćinstva i deponije.

Detalji su ilustrativniji na grafikonima koji slede.

⊗ *Po Vašem mišljenju, koji su najveći zagađivači površinskih voda u Vašem mestu?*

Predlozi za unapređenje kvaliteta odnosno smanjenje zagađenja površinskih voda ocenjuju se vrlo solidnim ocenama u oba okruga, s tim što su i na ovoj dimenziji građani Vidin okruga u proseku pokazali nešto viši stepen slaganja sa navedenim.

U Zaječaru, ispitanici najpozitivnije reaguju na *uspostavljanje sistema za prikupljanja otpada iz seoskih naselja*, zatim na *izgradnju sanitarnih deponija, ulaganje većih sredstava u izgradnju sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda, poboljšanje i primenu pravne regulative*.

Statistički gledano, razlike u evaluaciji svih navedenih predloga su vrlo male; ono što je možda i važnije istaći od ranga kao rezultata, jeste da su građani pokazali visok nivo razumevanja i spremnost na prihvatanje svih izloženih mera koje vode poboljšanju aktuelne situacije.

Građani iz Vidin okruga takođe većinski podržavaju sve testirane predloge. Njihov „favorit“, međutim, odnosi se na *značajnije investiranje u izgradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda*. Vrlo visoko se ocenjuje i značaj *izgradnje sanitarnih deponija*, kao i *uspostavljanje sistema za prikupljanje otpada iz seoskih naselja*. Iako je i predlog za *poboljšanje i primenu pravne regulative* objektivno dobro prihvaćen od strane ispitanika, treba napomenuti da je ocena za ovu meru relativno niska u odnosu na dva parametra – u poređenju sa stavovima prema ostalim predlozima za smanjenje zagađenja površinskih voda, kao i u odnosu na generalno visok stepen podrške građana Vidin okruga svim aktivnostima unapređenja životne sredine koji je karakterističan za ovo istraživanje u celini.

Kada je reč o ličnom doprinosu za unapređenje kvaliteta voda, svi primeri eko-frendli ponašanja koje smo uključili u istraživanje naišli su na dobar prijem, uz veoma male razlike među konkretnim predlozima. U Zaječaru, *razdvajanje otpada i reciklaža za nijansu su bliži građanima od smanjenja upotrebe plastike i prelaska na kupovinu proizvoda u pakovanjima koja mogu da se recikliraju*. Visoko se ocenjuju i *bolja kontrola korišćenja vode u domaćinstvu*, kao i orientacija na *energetski efikasne kućne aparate*, mada je spremnost za promenu ponašanja na ove načine nešto niža nego za prvopomenute predloge.

Iako načelno prihvaćeni, na začelju u odnosu na ostale su predlozi za *smanjenje upotrebe hemijskih sredstava u domaćinstvu*, kao i, očigledno najmanje jednostavan pravac promene ponašanja, *prelazak na organsku proizvodnju bez upotrebe pesticida i herbicida*.

U Vidin okrugu, testirani predlozi za lični doprinos unapređenju kvaliteta površinskih voda i smanjenju zagađenja prihvataju se vrlo pozitivno, bez nekih izrazitijih razlika kada su pojedini konkretni predlozi u pitanju.

Na nivou vrlo finih razlika, građani Vidina pokazuju nešto višu spremnost da se „odreknu“ *plastike*, smanje upotrebu *hemijskih sredstava*, kontrolišu *korišćenje vode* u svojim domaćinstvima, pređu na kupovinu proizvoda *u ambalaži pogodnoj za reciklažu*. Slede, kao potencijalni pravci promene ponašanja pojedinica i njihovih domaćinstava, *razdvajanje otpada i kupovina energetski efikasnih kućnih aparata*.

Kao i njihove komšije iz okruga Zaječar, građani Vidina ne odbijaju, ali na poslednje mesto stavljaju predlog *prelazak na organsku poljoprivredu bez upotrebe pesticida i herbicida*.

Na indirektan način, ispitanici u oba okruga šalju nam poruku da je ovaj pravac razvoja eko-frendli ponašanja, iako ga većina odobrava i prepoznaje njegov potencijal, kompleksniji od ostalih i zahteva dublju dodatnu analizu, a zatim svakako i snažniju podršku na mnogo nivoa.

U nastavku su, kao ilustracija, priloženi grafički prikazi rezultata statističke obrade pitanja koja se odnose na moguće pravce smanjenja zagađenja površinskih voda u dva ispitivana okruga. Upravo su dobijene mere predstavljale osnov za analizu koja je ovde izložena.

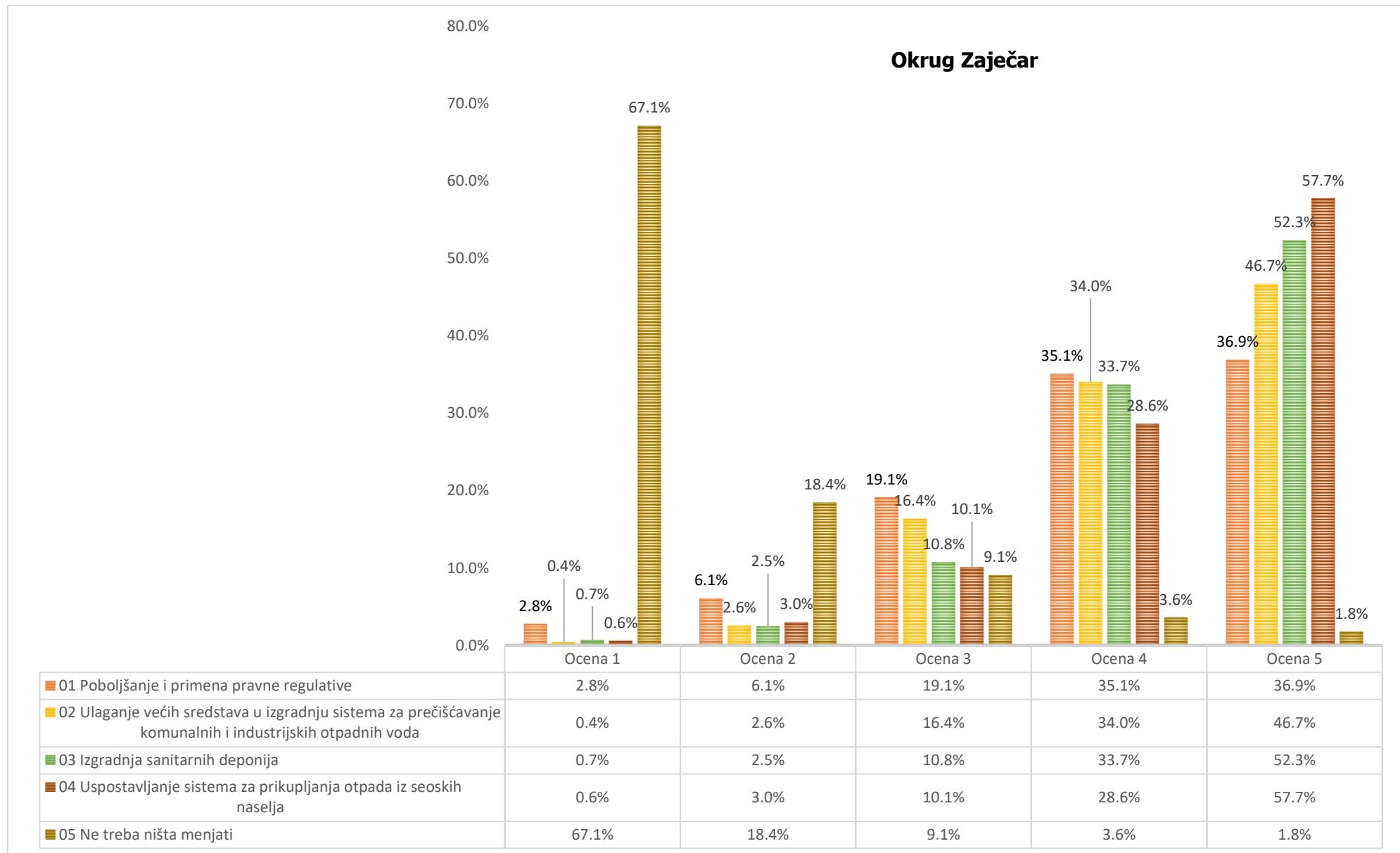
⊗ Koji od sledećih predloga bi po Vama najviše doprineo smanjenju zagađenja površinskih voda u Vašem mestu?

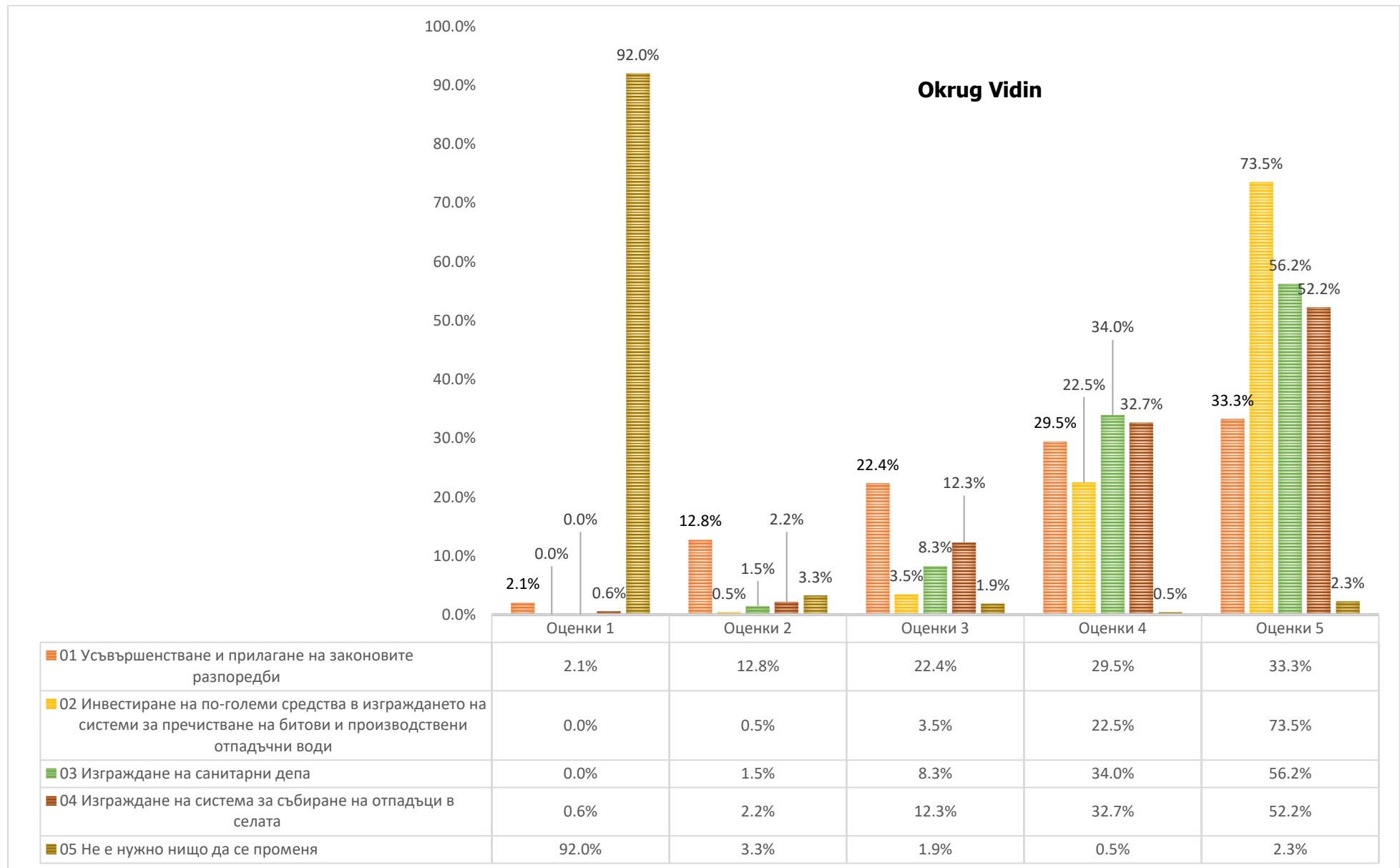
Okrug Zaječar

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Poboljšanje i primena pravne regulative	3.97
Ulaganje većih sredstava u izgradnju sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda	4.24
Izgradnja sanitarnih deponija	4.34
Uspostavljanje sistema za prikupljanja otpada iz seoskih naselja	4.40
Ne treba ništa menjati	1.55
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	4.24
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.70

Okrug Vidin

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Усъвършенстване и прилагане на законовите разпоредби	3.79
Инвестиране на по-големи средства в изграждането на системи за пречистване на битови и производствени отпадъчни води	4.69
Изграждане на санитарни депа	4.45
Изграждане на система за събиране на отпадъци в селата	4.34
Не е нужно нищо да се променя	1.18
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	4.32
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.69

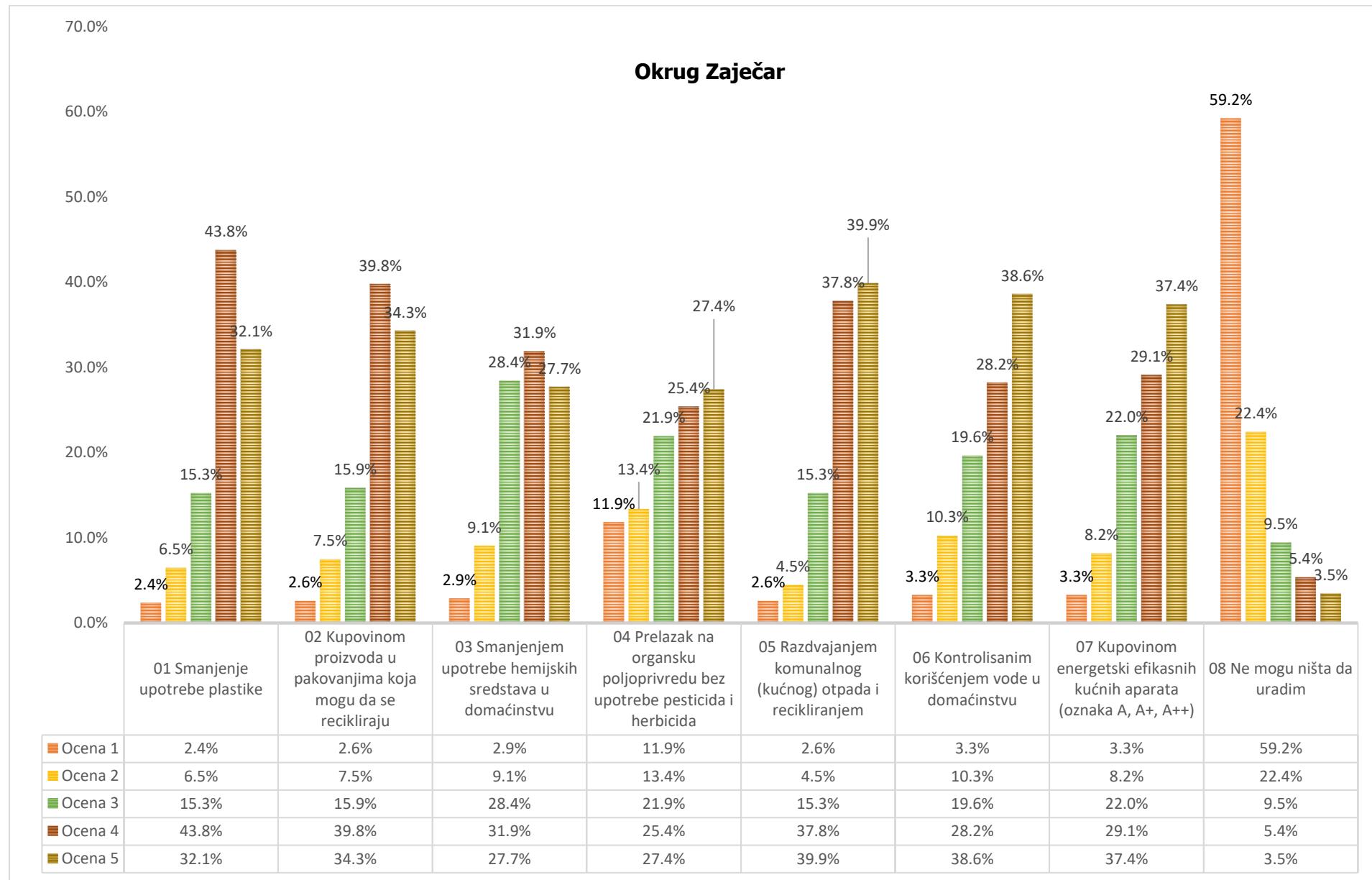
◎ *Na koji način Vi lično možete da doprinesete smanjenju zagađenja površinskih voda u Vašem mestu?*

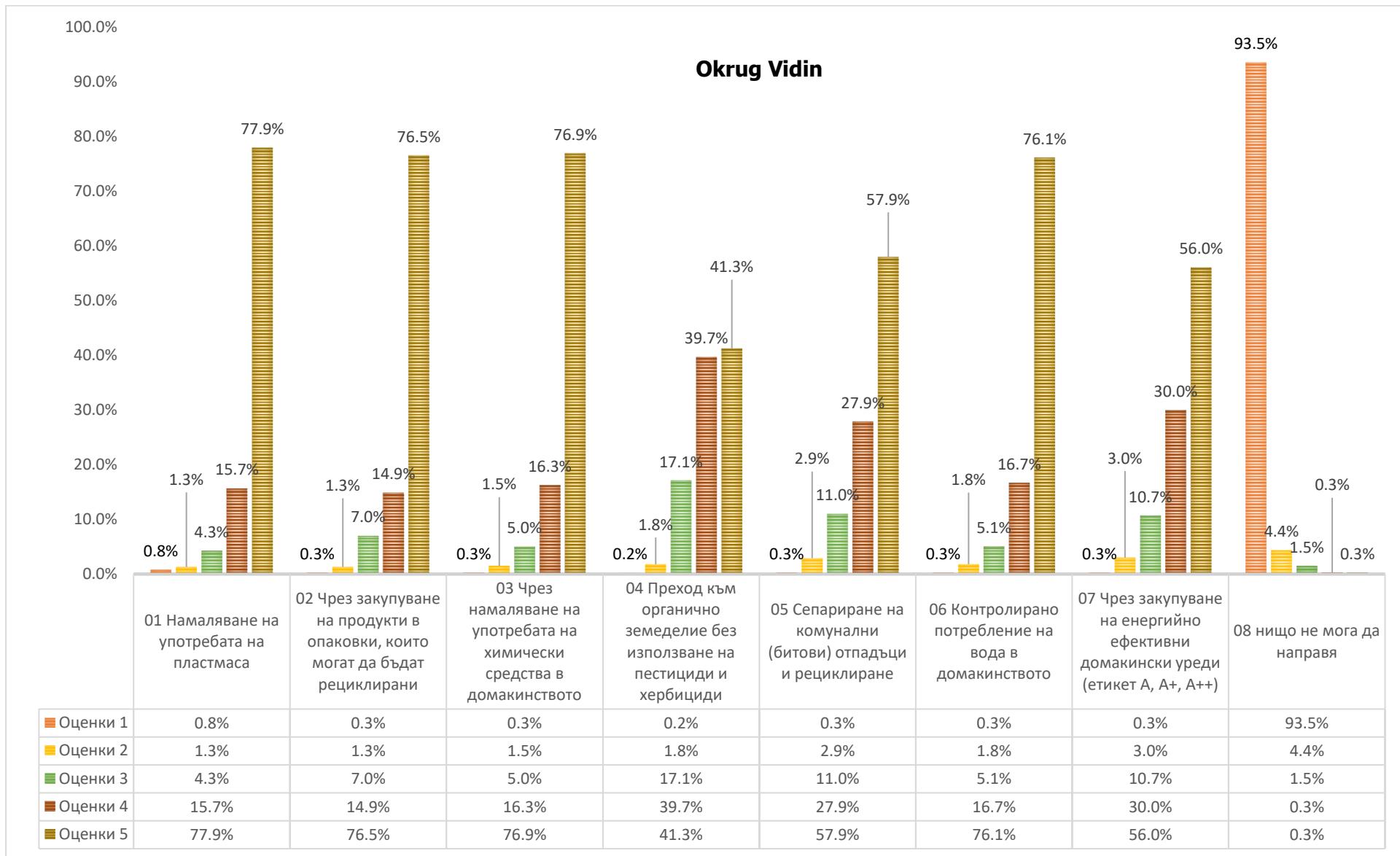
Okrug Zaječar

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Smanjenje upotrebe plastike	3.97
Kupovinom proizvoda u pakovanjima koja mogu da se recikliraju	3.96
Smanjenjem upotrebe hemijskih sredstava u domaćinstvu	3.72
Prelazak na organsku poljoprivredu bez upotrebe pesticida i herbicida	3.43
Razdvajanjem komunalnog (kućnog) otpada i recikliranjem	4.08
Kontrolisanim korišćenjem vode u domaćinstvu	3.89
Kupovinom energetski efikasnih kućnih aparata (oznaka A, A+, A++)	3.89
Ne mogu ništa da uradim	1.71
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	3.85
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	3.58

Okrug Vidin

PREDLOG	PROSEČNA OCENA
Намаляване на употребата на пластмаса	4.69
Чрез закупуване на продукти в опаковки, които могат да бъдат рециклирани	4.66
Чрез намаляване на употребата на химически средства в домакинството	4.68
Преход към органично земеделие без използване на пестициди и хербициди	4.20
Сепарирале на комунални (битови) отпадъци и рециклиране	4.40
Контролирано потребление на вода в домакинството	4.67
Чрез закупуване на енергийно ефективни домакински уреди (етикет A, A+, A++)	4.38
Нищо не мога да направя	1.09
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE bez „Ne treba ništa menjati“	4.53
PROSEČNA OCENA ZA PONUĐENE PREDLOGE	4.10

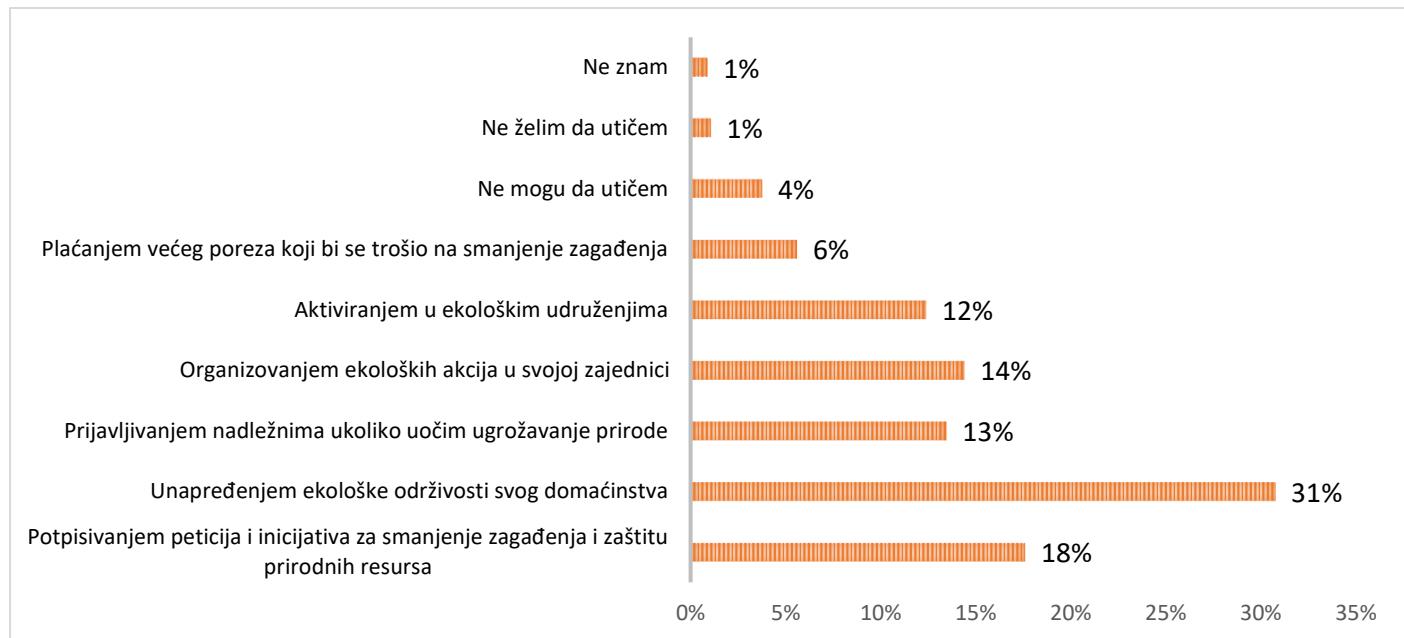

Na samom kraju ispitivanja, sa građanima dva okruga smo rezimirali sve teme pokrenute unutar procesa istraživanja stavova. Od ispitanika smo tražili da sumiraju, iz ličnog ugla, sopstvene kapacitete odnosno prostor za doprinos zaštiti prirode i životne sredine.

- ⌚ *Uzevši sve u obzir, na koje sve načine mislite da Vi lično možete najviše da utičete na zaštitu prirode i životne sredine?*

Okrug Zaječar

Okrug Vidin

Kao što se na prikazanim grafikonima vidi, učešće onih koji *ne znaju, ne žele ili ne mogu da utiču* je veoma mali: 6% u okrugu Zaječar i 8% u Vidinu.

Najveći broj ispitanika svoju poziciju opisuje kroz tvrdnju – (najviše mogu da utičem) *unapređenjem ekološke održivosti svog domaćinstva* (31% u Zaječaru, 21% u Vidinu).

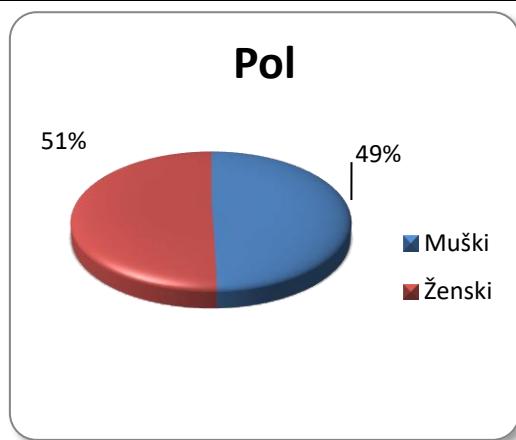
U oba okruga, dakle na čitavom uzorku uključenom u istraživanje, prepoznaje se značajni potencijal u podršci putem *peticija i inicijativa* za smanjenje zagađenja i zaštitu prirodnih resursa (18% Zaječar, 16% Vidin).

Zanimljiv nalaz pokazuje razlike u stavovima prema *plaćanju većeg poreza u cilju smanjivanja zagađenja* – građani okruga Vidin podržavaju ovu ideju sa 16% ispitanih, dok je udeo građana Zaječara koji se slažu sa istim predlogom 6%.

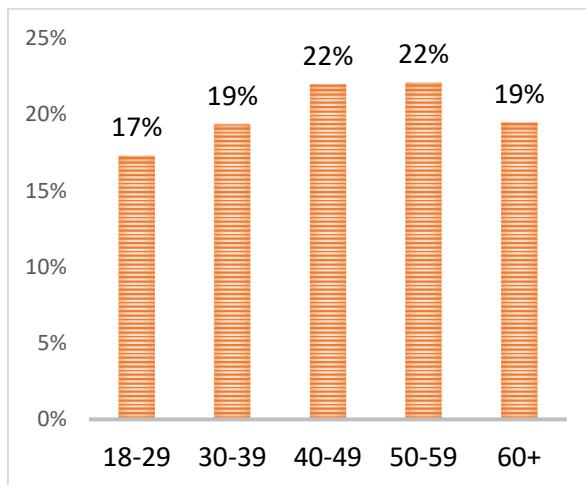
Sa nešto manjim međusobnim razlikama, 10-20% od ukupno ispitanih građana oba okruga odlučuje se za predloge: *aktiviranje u ekološkim udruženjima* (12% Zaječar, 10% Vidin), *organizovanje lokalnih ekoloških akcija* (14% Zaječar, 11% Vidin), *prijavljanje nadležnim slučajeva ugrožavanja prirode* (13% Zaječar, 18% Vidin).

Demografski podaci – okrug Zaječar

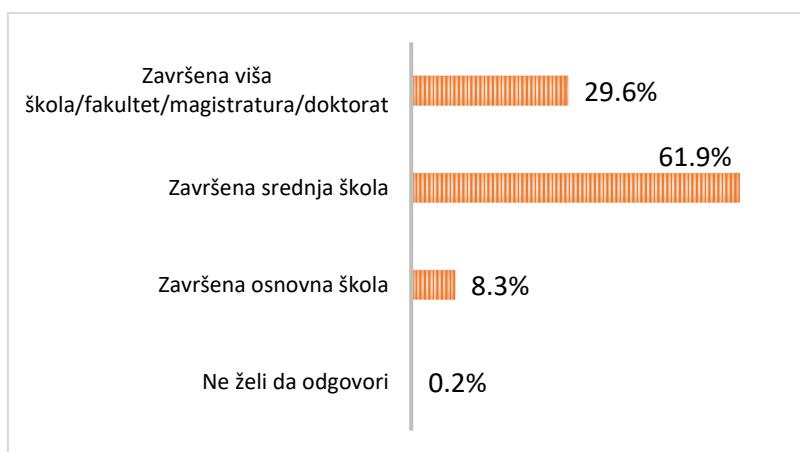
Pol

Starost

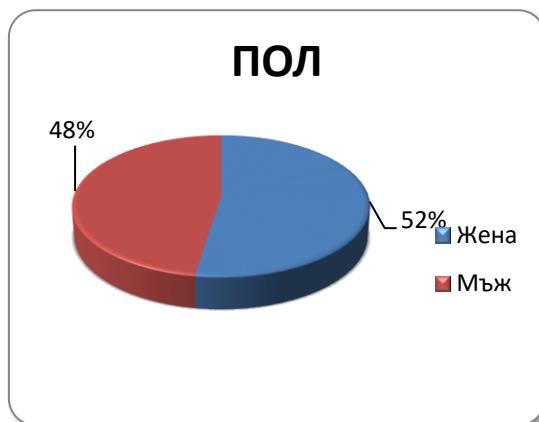

Obrazovanje

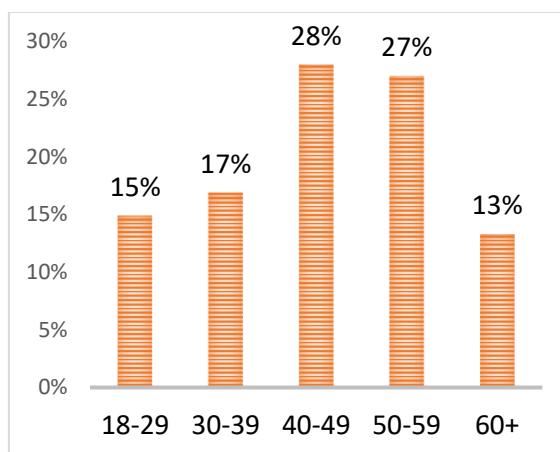

Demografski podaci – okrug Vidin

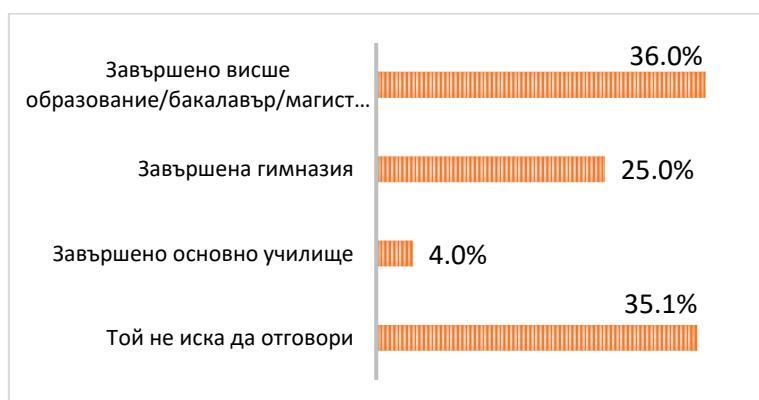
Pol

Starost

Образование

Stavovi stručne javnosti

U procesu analize i zaključivanja, posvetili smo pažnju i stavovima koje zastupa stručna javnost u oba okruga uključena u istraživački projekat.

U odnosu na opštu populaciju, uglavnom nema statistički značajnih razlika u odgovorima ovog segmenta, u poređenju sa nalazima koji se odnose na opštu populaciju. Izrazite sličnosti karakteristične su naročito za **opažanje aktuelne situacije** - procenu kvaliteta površinskih voda i vazduha, imenovanje glavnih uzročnika zagađenja, prepoznavanje pravaca za unapređenje i modele ponašanja kojima možemo uticati na životnu sredinu u lokalnoj zajednici.

Ipak, dubinska analiza pokazuje nam izvesna fina pomeranja koja sasvim podržavaju trendove zabeležene u uzorku u celini. Prvi važan uvid, očekivan i sasvim u skladu sa istraživačkim hipotezama, odnosi se na nešto veću spremnost predstavnika stručne javnosti na uključivanje i reagovanje, ali i viši stepen poverenja u kapacitete lokalne zajednice za promene na bolje. Naime, iako je reč o (statistički) malim razlikama, činjenica je da su za svaki ponuđeni predlog ocene stručne javnosti u proseku blago povišene u odnosu na opštu populaciju. Sa druge strane, procenat onih koji smatraju da ne postoji prostor za korekciju i unapređenje, ili tvrde da lično ne mogu da doprinesu kvalitetu životne sredine - po pravilu je nešto niži kod predstavnika stručne javnosti.

Kada se "ukrste" dva segmenta (stručna javnost vs. opšta populacija) i dva ispitana okruga (Zaječar vs. Vidin), primećuje se da su **stavovi i ocene u Vidinu ujednačeniji nego u Zaječaru**. Ovaj nalaz naslanja se na već pomenuto poređenje percepcije opšte populacije u dva okruga; Vidin okrug u načelu pokazuje nešto veći stepen prihvatanja testiranih predloga i mera, pa su ocene opšte i stručne javnosti međusobom sličnije. Sa druge strane, stručna javnost u Zaječaru je u odnosu na opštu populaciju u istom okrugu "za korak ispred", pre svega u pogledu snage uverenja da su promene moguće i da je doprinos na ličnom nivou od realnog značaja.

Na nivou svih pokrenutih tema i postavljenih pitanja u procesu ispitivanja, kada posmatramo oba okruga i oba segmenta populacije (stručna javnost, opšta javnost), pojavljuje nam se samo jedna upadljiva, statistički značajna razlika. Reč je o **stavu prema zagađivačima površinskih voda**, i to **u okrugu Zaječar**.

Stručna i opšta javnost se slažu u proceni najvećeg zagađivača, to su *komunalne i industrijske otpadne vode*, što je većinsko mišljenje oba segmenta (55% stručna javnost, 47.5% opšta populacija). Međutim, učešće onih koji smatraju da su uzročnici zagađenja površinskih voda pre svega *u oblasti poljoprivrede*, kod stručne javnosti je samo 5% ispitanih, naspram 15.7% kod opšte populacije. I za preostala dva zagađivača postoje značajne razlike: *deponije* izdvaja čak 25% stručnog dela uzorka, i 17.2% opšte populacije, dok *otpad iz domaćinstva* naglašava 15% stručne javnosti i gotovo 20% ispitanih građana.

Na istom pitanju, razlike dva segmenta u Vidin okrugu su neznatne - oko jednog procenta ili ispod toga. Ovakav odnos, kao što je već pomenuto, tipičan je za nalaze istraživanja u celini.

Zaključci i preporuke

Na osnovu rezultata ispitivanja i dubinske analize stavova građana okruga Vidin i Zaječar, sumirali smo najvažnije uvide u način razmišljanja i kapacitete targetiranih lokalnih zajednica, kada je u pitanju zaštita prirode i unapređenje kvaliteta životne sredine.

ŽIVOTNA SREDINA - ASPEKTI KOJI NAJVİŞE POGAĐAJU GRAĐANE

- U oba ispitana okruga najveći broj ispitanika na prvo mesto stavlja **kvalitet vode za piće**, a zatim **kvalitet vazduha**.
- U Zaječaru, slede problem *otpada/smeća, zagađenje reka i jezera, seča šuma*, problem kanalizacije (otpadnih voda). Na dnu liste se nalaze *saobraćaj, klimatske promene/globalno zagrevanje i zagađenje tla/zemljišta*.
- U Vidinu se nakon zagađenja pijače vode i vazduha po priritetima građana izdvajaju *seča šuma i saobraćaj, pa divlje deponije*; na začelju liste je problem *otpadnih voda* (kanalizacija).

OTPAD - RAZVRSTAVANJE OTPADA

- Više od polovine ispitanih u okrugu Zaječar izjavljuje da ne razvrstava otpad u svom domu jer *nema mogućnosti za to*; isti odgovor daje manje od petine učesnika istraživanja iz Vidin okruga.
- U Vidinu se znatno češće navodi *razvrstavanje kompletног otpada*, dok je onih koji izjavljuju da delimično razvrstavaju otpad u svom domaćinstvu vrlo sličan u oba okruga (oko 30% uzorka).
- Najpoželjniji podsticaji za građane okruga Zaječar bili bi *sigurnost da će se otpad reciklirati a ne završiti na deponiji, obezbeđivanje odvojenih kanti za otpad u domaćinstvu ili zajednici, odvojeno odvoženje od drugog otpada*.
- U Vidin okrugu stavovi na ovu temu pokazuju veću raspršenost – od onih koji ne znaju, ne mogu da procene ili neće da odgovore, zatim onih koji tvrde da već razvrstavaju otpad, do onih koji kažu da nezavisno od ponuđenih uslova ne bi to činili. Najpoželjniji uslov za stanovnike Vidin okruga jeste *odvoženje odvojeno od drugog otpada*. Visoko je rasprostranjen i odgovor koji ukazuje na kapacitete za prilagođavanje ili učenje (oponašanje) *pod uticajem pozitivnih primera* u neposrednom okruženju.

KVALITET VAZDUHA

- **Izrazita razlika u doživljaju kvaliteta vazduha u dva ispitana okruga;** dok je u Zaječaru visok stepen nezadovoljstva, u okrugu Vidin je situacija ocenjena kao znatno povoljnija.
- U okrugu Vidin, kao najveći zagađivač vazduha u lokalnoj sredini su izdvaja *motorni saobraćaj*, zatim slede *individualna ložišta i deponije*.
- U okrugu Zaječar, preovlađuje stav da su *individualna ložišta* najveći zagađivač; za razliku od Vidina, ovde nisu bez značaja ne samo *motorni saobraćaj* i *deponije*, već ni *termoelektrane /toplane i industrijska postrojenja*.
- **Svi predlozi za unapređenje kvaliteta vazduha u lokalnoj sredini, odnosno smanjenje zagađenja, dobijaju visoke ocene, u oba okruga.**
- Najniže je ocenjena ideja *uvodenja naknade za zagušenja u saobraćaju u Zaječaru*.
- Okrug Vidin u proseku daje vrlo visoke ocene svim ponuđenim predlozima; izdvajaju se *promovisanje javnog prevoza, podsticanje razvoja biciklističkog saobraćaja, povećanje upotrebe*

energije iz obnovljivih izvora za grejanje u domaćinstvima; slede uvođenje subvencija za podsticaj energetske efikasnosti u domaćinstvima i renoviranje postojećih i energetski efikasna izgradnja novih zgrada.

- Žitelji okruga Zaječar najviše ocene takođe daju *uvođenju podsticajnih subvencija za domaćinstva*, dok je na drugom mestu *ulaganje u izgradnju filtera u industrijska postrojenja i termoelektrane*.
- **Svi ponuđeni modeli eko-frendli ponašanja kojima građani mogu da daju lični doprinos smanjenju zagađenja vazduha su veoma dobro ocenjeni, u oba okruga.**
- Okrug Vidin i ovde pozitivnije ocenjuje predložene aktivnosti, sa posebnim naglaskom na *sve one koje se odnose na saobraćaj* – korišćenje prevoznih sredstava koji manje zagađuju okolinu, korišćenje javnog i praktikovanje zajedničkog prevoza.
- U okrugu Zaječar, svi predlozi imaju vrlo solidnu podršku, s tim što se blago izdvajaju *oblasti spaljivanja otpada, reciklaže i energetska efikasnost kućnih aparata*.

KVALITET POVRŠINSKIH VODA

- **U Vidin okrugu upadljivo je veće zadovoljstvo kvalitetom voda, u odnosu na okrug Zaječar.**
- Kao **glavni uzrok zagađenja površinskih voda** u Zaječaru izdvajaju *komunalne i industrijske otpadne vode*.
- U Vidin okrugu najčešće se navode uzročnici iz oblasti poljoprivrede, *veštačka đubriva i pesticidi/herbicidi*, zatim sledi problem *komunalnih i industrijskih otpadnih voda*.
- *Otpad iz domaćinstva i deponije* se pozicioniraju slično u oba okruga; prepoznaju se kao zagađivači ali nisu naglašeni kao priritetri od strane većine ispitanih.
- **Svi ponuđeni predlozi za unapređenje kvaliteta odnosno smanjenje zagađenja površinskih voda ocenjuju se vrlo solidnim ocenama u oba okruga**, s tim što su i na ovoj dimenziji građani Vidin okruga u proseku pokazuju viši stepen slaganja sa navedenim.
- U Zaječaru, ispitanici najpozitivnije reaguju na *uspostavljanje sistema za prikupljanja otpada iz seoskih naselja*, zatim na *izgradnju sanitarnih deponija, ulaganje većih sredstava u izgradnju sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda, poboljšanje i primenu pravne regulative*.
- Građani iz Vidin okruga takođe većinski podržavaju sve testirane predloge; prednjači *značajnije investiranje u izgradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda*, a vrlo visoko se ocenjuje i značaj *izgradnje sanitarnih deponija*, kao i *uspostavljanje sistema za prikupljanje otpada iz seoskih naselja*.
- **Svi primeri eko-frendli ponašanja koje smo uključili u istraživanje naišli su na dobar prijem, uz veoma male razlike među konkretnim predlozima.**
- U Zaječaru, *razdvajanje otpada i reciklaža* za nijansu su bliži građanima od *smanjenja upotrebe plastike* i prelaska na *kupovinu proizvoda u pakovanjima koja mogu da se recikliraju*. Visoko se ocenjuju i *bolja kontrola korišćenja vode u domaćinstvu*, kao i orientacija na *energetski efikasne kućne aparate*, mada je spremnost za promenu ponašanja na ove načine nešto niža nego za propomenute predloge.
- Iako načelno prihvaćeni, na začelju u odnosu na ostale su predlozi za *smanjenje upotrebe hemijskih sredstava u domaćinstvu*, kao i, očigledno najmanje jednostavan pravac promene ponašanja, *prelazak na ogransku proizvodnju bez upotrebe pesticida i herbicida*.

- U Vidin okrugu, testirani predlozi za lični doprinos unapređenju kvaliteta površinskih voda i smanjenju zagađenja prihvataju se vrlo pozitivno, bez nekih izrazitijih razlika kada su pojedini konkretni predlozi u pitanju.
- Na nivou vrlo finih razlika, građani Vidina pokazuju nešto višu spremnost da se „odreknu“ *plastike*, smanje upotrebu *hemijских sredstava*, kontrolišu *korišćenje vode* u svojim domaćinstvima, predu na kupovinu proizvoda *u ambalaži pogodnoj za reciklažu*. Slede, kao potencijalni pravci promene ponašanja pojedinica i njihovih domaćinstava, *razdvajanje otpada i kupovina energetski efikasnih kućnih aparata*.
- Kao i njihove komšije iz okruga Zaječar, građani Vidina ne odbijaju, ali na poslednje mesto stavljaju predlog *prelazak na organsku poljoprivrodu bez upotrebe pesticida i herbicida*.

LIČNI DOPRINOS GRAĐANA ZAŠTITI PRIRODE I ŽIVOTNE SREDINE

- **Ispitani građani na celom uzorku pokazali su visok nivo razumevanja problema i spremnost na usvajanje ponašanja koje vode poboljšanju aktuelne situacije.**
- Učešće onih koji *ne znaju, ne žele ili ne mogu da utiču* je veoma mali u oba okruga.
- Najveći broj ispitanika procenu svoje pozicije opisuje kroz tvrdnju – *najviše mogu da utičem unapređenjem ekološke održivosti svog domaćinstva*
- U oba okruga, na čitavom uzorku uključenom u istraživanje, prepoznaje se značajni potencijal u podršci putem *peticija i inicijativa* za smanjenje zagađenja i zaštitu prirodnih resursa; u oba okruga podržavaju se i ostali ponuđeni modeli ponašanja: *aktiviranje u ekološkim udruženjima, organizovanje lokalnih ekoloških akcija, prijavljivanje nadležnim slučajeva ugrožavanja prirode*.
- *Plaćanje većeg poreza u cilju smanjivanja zagađenja* svakako nije među favorizovanim predlozima, pre svega u okrugu Zaječar.

Ova publikacija je napravljena uz pomoć sredstava Evropske unije kroz Interreg-IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija pod brojem CCI No 2014TC16I5CB007.

Jedinstveno odgovorno lice za sadržaj ove publikacije je Udruženje građana "Timočki klub" i ni na koji način ne može biti tumačen kao stav Evropske unije ili Upravljačkog tela programa.